व्याकरणविभागपरिचयः

2017-2022

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः

श्रीरणवीरपरिसरः जम्मूः

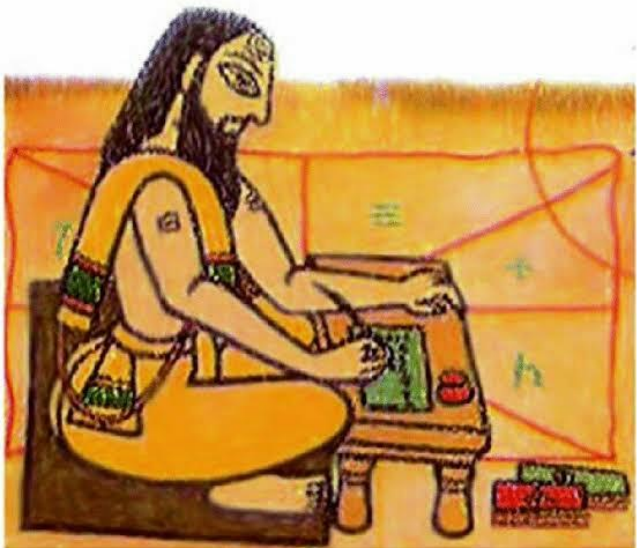

येनाक्षरसमाम्नायमधिगम्य महेश्वरात्।
कृत्स्नं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै पाणिनये नमः॥

येन धौता गिरः पुंसां विमलैः शब्दवारिभिः।
तमश्चाज्ञानजं भिन्नं तस्मै पाणिनये नमः॥

योगेन चित्तस्य पदेन वाचां मलं शरीरस्य च वैद्यकेन।
योऽपाकरोत्तं प्रवरं मुनीनां पतञ्जलिं प्राञ्जलिरानतोऽस्मि॥

वाक्यकारं वररुचिं भाष्यकारं पतञ्जलिम्।
पाणिनिं सूत्रकारञ्च प्रणतोऽस्मि मुनित्रयम्॥

विषयसूची

क्र०	विषयः	पृष्ठ संख्या
1.	परिसरपरिचयः	04
2.	व्याकरणविभागपरिचयः	05
3.	समयः कार्यदिवसः प्रवेशनियमश्च	11
4.	शोधकार्यसम्पादितानां विदुषां विवरणम्	12
5.	कक्षा	14
6.	कक्षानुगिणं निरधारिताः ग्रन्थाः	15
7.	समयसारिणी	17
8.	अध्यापकात्मविवरणम्	22
9.	छात्रसंख्याविवरणम्	30
10.	विभागीयगतिविधयः	35
11.	विभागीयपुस्तकालयः	50
12.	छात्रोपलब्धयः	52
13.	विभागीयाधिवेशनम्	53
14.	अन्यसौविध्यानि	56
15.	छायाचित्रवीथिका	57

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
श्रीरणवीरपरिसरःकोट-भलवालःजम्मूः

परिसरपरिचयः-

जम्मू-कश्मीरस्य पूर्वशासकेन स्थापितं पूर्वं श्रीरघुनाथसंस्कृतमहाविद्यालयं 1971 तमस्य वर्षस्य एप्रिल-मासस्य प्रथमदिनाङ्के संस्थाद्वारा घटकविद्यालयरूपेण स्वीकृत्य श्री रणवीरकेन्द्रीयसंस्कृतविद्यापीठ इति नाम्ना स्थापितः । संस्थायाः डीम्ड् विश्वविद्यालयः इति घोषणानन्तरं विद्यापीठस्य नाम श्रीरणवीरपरिसरत्वेन परिवर्तनं जातम् । व्याकरणं ज्योतिषं (फलितं सिद्धान्तं च), साहित्यं, सर्वदर्शनं, शिक्षाशास्त्रं, वेदश्च इति सप्तविभागैः सह कार्यं करोति । अत्र निःशुल्कं स्वशिक्षणं तथा कश्मीरशैवदर्शनकोशप्रकल्पाः अपि अस्ति । प्राक्शास्त्रीतः आचार्यस्तरपर्यन्तं छात्राणां कृते विभिन्नविषयाणां सुविज्ञशिक्षकैः शिक्षा प्रदत्ता भवति। संस्कृतशिक्षकाणां प्रशिक्षणार्थं शिक्षाशास्त्री (B.Ed.) पाठ्यक्रमः 1979 तमे वर्षे आरब्धः । हिन्दी, डोगरी, आङ्ग्लम्, कम्प्यूटरविज्ञानम्, राजनीतिविज्ञान, इतिहास इत्यादयः विषयाः पारम्परिकविषयैः सह शास्त्रीस्तरपर्यन्तं पाठ्यन्ते । छात्राणां कृते सङ्गणकशिक्षायाः, पर्यावरणाध्ययनस्य, योगप्रशिक्षणस्य च उत्तमव्यवस्था अस्ति । तदतिरिक्तं विद्यावरीधि (पी.एच्.डी.) उपाधिं प्रति नेतुम् अनुसन्धानकार्यक्रमाः अपि अस्मिन् परिसरे चाल्यन्ते । कश्मीरशैवदर्शनस्य शब्दकोशसंकलनम् उद्दिश्य परिसरेण कश्मीरशैवदर्शनकोशस्य महत्त्वपूर्णा परियोजना स्वीकृता अस्ति। अस्य समृद्धपुस्तकालयः वर्तते, 25 प्रकाशिताः कृतयः सन्ति ।

परिसरस्य मुख्यभवनस्य, पुस्तकालयस्य, आवासीयखण्डस्य च उद्घाटनम् कोट भलवाले 18 मार्च 2007 तमे वर्षे प्रख्यातविदुषा संसत्सदस्येनडॉ. करणसिंह महोदयेन कृतम् । जम्मू-कश्मीर-सर्वकारेण परिसराय 84 नहरानां भूमिखण्डः आवंटितः आसीत् । परिसरः 10.50 एकरभूमिखण्डे स्थितः अस्ति।यस्मिन् प्रायः 6729 वर्गमीटर् व्यासस्य भवनानि निर्मितानि सन्ति । मुख्यभवनेन सह परिसरे

बालकच्छात्रावासस्य (58प्रकोष्ठानि), बालिकाछात्रावासस्य (19प्रकोष्ठानि), कर्मचारीगृहस्य च 9 यूनिट्-स्थानान्यपि सन्ति।

व्याकरणविभागपरिचयः -

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य श्रीरणवीरपरिसरस्य गौरवपूर्णे इतिहासे व्याकरणविभागस्य महत्त्वपूर्णं स्थानं वर्तते। जम्मू-नगरे संस्थास्थापनया सह 1971 तमे वर्षे डॉ. केवलकृष्णशास्त्री-महोदयस्य पर्यवेक्षणे व्याकरणविभागस्य आरम्भः अभवत् । ततः आरभ्य नव्यव्याकरणं मुख्यविषयत्वेन पाठ्यते । वर्तमानसत्रे छात्राणां संख्या शताधिकाः वर्तते।

हिमालयपर्वतशृङ्खलायाः प्राकृतिकसौन्दर्ये स्थितः अयं परिसरः विभागश्च। प्रतिवर्षं सम्पूर्णभारतात् बहवः छात्राः अस्य परिसरस्य व्याकरणविभागं प्रति आकृष्टाः भवन्ति। विभागः स्वस्य सामाजिकदायित्वस्य विषये अत्यन्तम् परिचितः अस्ति । परिसरस्य समाजस्य च मध्ये सेतुं निर्मातुं व्याकरणविभागः विविधानि सार्वजनिकव्याख्यानानि, संगोष्ठीः, कार्यशालाः च आयोजयति।येन जनसमूहः परिसरेण सह सम्बन्धं स्थापयितुं समागच्छति । विभागे विविधशास्त्रनिष्णाताः प्राध्यापकाः सन्ति । ये छात्राणां, परिसरस्य, समाजस्य च कृते स्वकर्तव्यपालनं कुर्वन्ति । कुशलशिक्षकाः संस्कृतव्याकरणशिक्षणे पारम्परिक-आधुनिक-शिक्षणपद्धतीनां प्रयोगमाध्यमेन छात्रान् सज्जीकुर्वन्ति।

दृष्टिः -

तत्त्वावबोधः शब्दानां नास्ति व्याकरणादृते ॥ - वाक्यपदीयम्

व्याकरणं विना शब्दानां सम्यक् ज्ञानं नास्ति इति यावत् ।

• पारम्परिकदृष्टिकोणे बलं दत्त्वा व्याकरणस्य शाखासु अन्तर्विषयाध्ययनं शोधं च प्रति प्रोत्साहयितुं यतते ।

• संस्कृतव्याकरणस्य, कम्प्यूटेशनलभाषाविज्ञानस्य च विविधशाखासु ज्ञानस्य प्रसारं कर्तुं यत्नशीलः अस्ति ।

लक्ष्यम् -

• विभागः परिसरे पारम्परिकज्ञानं स्थापयितुं प्रयतते।

• विभागः वर्तमानस्य भविष्यस्य च आवश्यकतानुसारं विभिन्नभाषाभिः सह सम्बद्धानां सिद्धान्तानां आधुनिकविचाराणाञ्च मध्ये सम्बन्धं स्थापयितुं प्रयतते।

• विभागः व्याकरणस्य वैज्ञानिकसंशोधनं प्रोत्साहयति।

• विभागः नवीनतमप्रौद्योगिकीषु भाषावैज्ञानिकसंकल्पनानां अनुप्रयोगं संलक्ष्य रूपरेखानिर्माणस्य सम्भावनायाः अन्वेषणं करोति।

उद्देश्यम् -

• प्राचीनभारतीयशास्त्रपरम्परायाः संरक्षणम् ।

• प्राच्यनव्यव्याकरणशास्त्राणां समीक्षणम्।

• संस्कृतव्याकरणस्य शोधार्थं छात्राणां प्रोत्साहनम्।

• अप्रकाशितव्याकरणग्रन्थानां सम्पादनप्रकाशनार्थं छात्राणां प्रोत्साहनम्।

• विभिन्नप्राचीनव्याकरणग्रन्थानां संग्रहः ।

• पारम्परिकनवीनशिक्षणमिश्रविधिना ई-ग्रन्थैः ई-विधिभिश्च संस्कृतव्याकरणस्य सरलीकरणम्।

गुणाः -

• विभागः स्वस्य छात्राणां कृते तथा च जनसामान्यस्य कृते अपि व्याकरणस्य विभिन्नविषयेषु व्याख्यानमालाम् आयोजयति।

• स्वच्छात्रेभ्यः सामान्यजनेभ्यः च सम्भाषणद्वारा संस्कृतस्य परिचयं कर्तुं विभागः संकायानां छात्राणां च साहाय्येन परिसरे संस्कृतवातावरणं निर्माति।

• विभागः स्वस्य छात्रान् शास्त्रार्थपरिषदः कृते सज्जीकरोति। येन ते शास्त्रेषु सक्षमाः भवेयुः। एतत् छात्राणां शास्त्रव्याख्यायाः पारम्परिकं मार्गमवगन्तुं साहाय्यं करोति । एतेन अभिनवरीत्या विभागः प्राचीनभारतीयशास्त्रपरम्परायाः संरक्षणस्य उद्देश्यं पूरयति।

• विभागः संस्कृतव्याकरणस्य विभिन्नविषयेषु विचारविमर्शं करोति । येन छात्राः संस्कृतव्याकरणस्य मूलभूतसंकल्पनाभिःभाषायां तस्य अनुप्रयोगेण च परिचिताः भवन्ति।

• विभागस्य विद्वांसःअध्यापकाश्च छात्रान् विभिन्नेषु राष्ट्रिय-राज्यस्तरीय-शैक्षिक-सांस्कृतिक-प्रतियोगितासु भागं ग्रहीतुं प्रशिक्षयन्ति। यस्मात् कारणात् छात्राः विभिन्नासु स्पर्धासु पुरस्कारं प्राप्नुवन्ति ।

विभागस्य भावियोजनाः –

- प्राचीनपाण्डुलिपीनां संग्रहणं, संरक्षणं, प्रकाशनं च कर्तुम्।
- Grammarly Text इत्यत्र नूतनानि Android apps इत्यस्य निर्माणम्।
- राष्ट्रीयस्तरीयवित्तपोषणसंस्थाभ्यः विभागाय प्रमुखशोधपरियोजना।
- व्याकरणविषये राष्ट्रियस्तरीयसम्मेलनानामायोजनम्।
- विभागीयशोधपत्रिकायाः प्रकाशनम् ।

सौकर्यम् -

- संस्कृतमयवातावरणम्।
- छात्रावासस्य सुविधा।
- पृथक् महिलाछात्रावाससुविधा।
- छात्रवृत्तिः।
- अन्तर्जालसुविधायुक्तः पुस्तकालयः।
- सर्वेषां कृते कम्प्यूटर लैब तथा वाई-फाई सुविधा।
- एंटी रैगिंग समितिः।
- भाषाप्रवीणतां वर्धयितुं विविधशैक्षिकसांस्कृतिककार्यक्रमेषु सहभागिता।
- विभिन्नेषु अन्तःविश्वविद्यालयप्रतियोगितासु भागं ग्रहीतुमवसरः।
- मन्दच्छात्राणां कृते अतिरिक्तवर्गाणां संचालनम्।

अस्मिन् विभागे निम्नलिखितप्रख्यातविद्वांसः प्रशंसनीयं योगदानं दत्तवन्तः-

1. डॉ. केवलकृष्ण शास्त्री
2. डॉ. यशपाल खजुरिया
3. डॉ. के.पी. शर्मा
4. डॉ. रामनारायण मिश्रः
5. डॉ. बोध कुमार झाः
6. डॉ. शिवकान्त झाः

7. डॉ. श्रीधर मिश्रः
8. डॉ. महेशचन्द्र योगी
9. डॉ. ललित कुमार त्रिपाठी
10. डॉ. रामजी पाण्डेयः
11. डॉ. हरिनारायण तिवारी
12. डॉ. सच्चिदानंद शर्मा
13. डॉ. हरिशंकर पाण्डेयः
14. डॉ. जयश्रीदाश-
15. डॉ. विनायक रजत भट्टः
16. डॉ. अम्बरीश कुमार मिश्रः
17. डॉ विजय कुमार पयसी
18. डॉ. राहुल शर्मा
19. श्री इन्द्र कुमार मीना
20. डॉ कैलास चन्द्र दाशः
21.डॉ .प्रमोद कुमार शुक्लः
22.प्रकाश चन्द यादवः

कार्यरता: प्राध्यापका: –

1. डॉ. कैलास चन्द्र दाश:
2. डॉ. प्रमोद कुमार शुक्ल:
3. डॉ. हरिशंकर पाण्डेय:
4. डॉ. प्रकाश चन्द यादव:

	डॉ० कैलासचन्द्रदाश:	सहाचार्य: संयोजक: व्याकरणविद्याशाखा केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालय: श्रीरणवीरपरिसर: जम्मू:
	डॉ. प्रमोदकुमारशुक्ल:	सहायकाचार्य: व्याकरणविद्याशाखा केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालय: श्रीरणवीर परिसर: जम्मू:
	डॉ० हरिशङ्करपाण्डेय:	सहायकाचार्य: (संविदा) व्याकरणविद्याशाखा केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालय: श्रीरणवीरपरिसर: जम्मू:
	डॉ. प्रकाशचन्दयादव:	अतिथिशिक्षक: (सहायकाचार्य: ग्रेड) व्याकरणविद्याशाखा केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालय: श्रीरणवीरपरिसर: जम्मू:

समयः कार्यदिवसश्च -

प्रातः 09:30 वादनतः अपराह्ण 06:00 वादनपर्यन्तम्सप्ताहे पञ्चदिनानि (शनिवासररविवासरयोः साप्ताहिकावकाशः)

प्रवेशनियमः-

व्याकरणविभागस्य प्राक्शास्त्रि-शास्त्रिकक्षासु प्रवेशाय क्रमेण पूर्वमध्यमा उत्तरमध्यमाकक्षोत्तीर्णता आहोस्वित्तत्समकक्षोत्तीर्णता प्रवेशाय अनिवार्या। व्याकरणविभागे प्रवेशाय प्रवेशपरीक्षायाम् उत्तीर्णता अनिवार्या अस्ति।

आचार्यकक्षायां प्रवेशाय संस्कृतविषयेण सह शास्त्रिकक्षायामथवा तत्समकक्षायाम् उत्तीर्णता अनिवार्या। उपर्युक्तयोग्यतायाः अभावे सति सेतुपरीक्षामुत्तीर्य आचार्ये प्रवेशः ग्रहीतुं शक्यः।

अनुसन्धानम् -

अनेकैः शोधकर्तृभिः व्याकरणविभागे विद्यावारिधिरिति (पीएचडी) उपाधिः प्राप्तः अस्ति । तत्रादौ विद्यावारिधौ प्रवेशं प्राप्तुं प्रवेशपरीक्षायामुत्तीर्णता अनिवार्या अस्ति । विश्वविद्यालयस्य नियमानुसारेण शोधच्छात्रेभ्यः छात्रवृत्ति-छात्रावास-सौविध्यादयः अपि प्रदत्ताः सन्ति।

शोधकार्यसम्पादितानां विदुषां विवरणम् –

क्र०	नाम	शोधशीर्षकम्	मार्गदर्शकः	वर्षम्
1	श्रीसुरेन्द्रझाः	भट्टोजिदीक्षितेन नागेशभट्टेन च प्रतिपादितानां केषाञ्चन वैयाकरणसिद्धान्तानां तुलनात्मकमध्ययनम्	डॉ० हरिहरझाः	1983
2	श्रीसच्चिदानन्द शर्मा	महाभाष्यान्तर्गतानां न्यायानां लोकोक्त्यादिनां चाध्ययनम्	डॉ० मुरलीधरपाण्डेयः	1986
3.	श्रीभोजराजपन्तः	ज्ञानेषु शब्दानुगमविमर्शः	डॉ० मुरलीधरपाण्डेयः	1986
4.	श्री यशः पाल-खजूरिया	व्याकरणभाषाविज्ञानदृशा वाक्यसमीक्षा	डॉ० बलजिन्नाथपण्डितः	1989
5.	श्रीरामजीपाण्डेयः	स्त्रीप्रत्ययविधायकसूत्राणां तुलनात्मकमध्ययनम्	डॉ० राघवप्रसादचौधरी	1991
6.	श्री इन्द्रभूषणमिश्रः शास्त्री	आख्यातचन्द्रिकायाः सम्पादनमध्ययनञ्च	डॉ० राघवप्रसादचौधरी	1997
7.	श्री कौशल-किशोर-तिवारी	वैयाकरणलघुमञ्जूषा-भूषणसारयोस्तुलनात्मकमध्ययनम्	डॉ० केवलकृष्णशास्त्री	1999
8.	श्री पवनकुमार-खजूरिया	सभ्याभरणकाव्यस्य व्याकरणात्मक-समीक्षणम्	डॉ० यशःपालखजूरिया	2002
9.	श्रीप्रमोदकुमार-शर्मा	वाक्यपदीयपदकाण्डे महाभाष्यस्य प्रभावः	डॉ० ललितकुमार-त्रिपाठी	2004

10	श्री डिल्लीराम-पौडयालः	संज्ञासूत्राणां न्यानुगतमर्थोदाहरणपरिशीलनम्	प्रो० यशः पालखजूरिया	2008
11	श्रीरामविहारी झाः	यास्कनिरूक्तस्य प्रपन्नालोकाख्यटीकायाः व्याकरणदृशा समीक्षणम्	प्रो० यशः पालखजूरिया	2008
12	श्रीमहेन्द्रकुमार धीमान्	माघकाव्ये कृत्तिङन्तपदानामनुशीलनम्	प्रो० हरिनारायणतिवारी	
13	श्रीतेजकुमारः	श्रीशरणदेवविरचितदुर्घट्टवृत्तेः समीक्षात्मकमध्ययनम्	प्रो० हरिनारायण तिवारी	
14	श्रीबनवारीलालः	शब्दकौस्तुभस्य दार्शनिकमनुशीलनम्	प्रो० हरिनारायणतिवारी	
15	श्री अम्बिका-प्रसादः	पाणिनेरष्टाध्याय्यामसिद्धकाण्डमीमांसा	प्रो० हरिनारायणतिवारी	
16	श्रीपवनकुमारः	तद्धितप्रकरणे कौमुदीशेखरग्रन्थयोः समीक्षणम्	प्रो० हरिनारायणतिवारी	
17	श्री अनमोलशर्मा	ध्वनिस्थापने व्याकरणदर्शनशास्त्रयोरवदानम्	प्रो० हरिनारायणतिवारी	
18	सुश्रीस्नेहापाण्डेयः	पञ्चसायकविवरणस्य साहिब्रामविरचितस्य पाठसमीक्षणं सम्पादनञ्च	प्रो० हरिनारायणतिवारी	
19	श्रीबनवारीलालः	चेजारा-राजस्थानसंस्कृतकवीनांकाव्ये योगदानम्	प्रो० हरिनारायणतिवारी	

कक्षाः -

अधोलिखितकक्षावर्गाणां शिक्षणव्यवस्था विभागे अस्ति।

1- प्राक्शास्त्रिप्रथमवर्षम्

2- प्राक्शास्त्रिद्वितीयवर्षम्

3- शास्त्रिप्रथमवर्षम्

4- शास्त्रिद्वितीयवर्षम्

5- शास्त्रितृतीयवर्षम्

6- आचार्यप्रथमवर्षम्

7- आचार्यद्वितीयवर्षम्

8- विद्यावारिधिः

प्राक्शास्त्रितः आचार्यपर्यन्तं सर्वासु कक्षासु अध्यापनार्थं विभागे विभागीयपुस्तकालयो विद्यते। यस्मिन् त्रिषष्ट्यधिकशतमितानि पाठ्यपुस्तकानि संगृहीतानि सन्ति। कक्षासु निर्धारिताः पाठ्यग्रन्थाः यथावकाशं यथाकालं च अध्याप्यन्ते।

***लघुसिद्धान्तकौमुदी,* वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी, *प्रौढमनोरमा, *महाभाष्यम् *लघुशब्देन्दुशेखरः, *परिभाषेन्दुशेखरः, *वैयाकरणभूषणसारः, *वाक्यपदीयम्, *व्युत्पतिवादः, *परमलघुमञ्जूषा, *व्याकरणशास्त्रेतिहासः, *व्याकरणशास्त्रीयनिबन्धाश्च ।**

कक्षानुगुणं निर्धारिता: ग्रन्था:-

कक्षा	प्रथमपत्रम्	द्वितीयपत्रम्	तृतीयपत्रम्	चतुर्थपत्रम्	पञ्चमपत्रम्	षष्ठपत्रम्
प्राक्शास्त्रि-प्रथमवर्षम्	अनिवार्यव्याकरणम् लघुसिद्धान्तकौमुदी (पञ्चसन्ध्यन्तः), अनुवादः अमरकोषःशब्द-धातुरूपाणि	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (पञ्चसन्ध्यन्तः)
प्राक्शास्त्रि-द्वितीयवर्षम्	अनिवार्यव्याकरणम् लघुसिद्धान्तकौमुदी (दशगणी, कृदन्तप्रकरणम्), रचनानुवादः	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (अजन्तपुल्लिँगतः अव्ययान्तभागः)
शास्त्रि-प्रथमवर्षम्	अनिवार्यव्याकरणम् आधुनिकछात्राणां कृते लघुसिद्धान्तकौमुदी (पञ्चसन्धिःकारकम् समासः, स्त्रीप्रत्ययः) परम्परागतछात्राणां कृते तर्कभाषा	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी क-स्त्रीप्रत्ययः,कारकम्, ख-द्वन्द्वात् अपत्याधिकार पर्यन्तम्	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी क-अव्ययीभावात् बहुव्रीहिं यावत् ख-रक्ताद्यर्थः, शैषिकम्, मत्वर्थीयः, प्राग्दिशीयम्
शास्त्रि-द्वितीयवर्षम्	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी क-भ्वादिप्रकरणम् ख-अदादितःचुरादि पर्यन्तम्	वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी क-पूर्वोत्तरकृदन्त प्रकरणम् ख-णिच्तः-यङ्लुगन्त पर्यन्तम्

शास्त्रि-तृतीयवर्षम्	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	*व्याकरणेतर-विषयः*	**वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी** **क-नामधातुतः लकारार्थपर्यन्तम्** **ख-महाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्)**	**प्रौढमनोरमा** क-पञ्चसन्ध्यन्ता ख-**महाभाष्यम्** (द्वितीयाह्निकम्)
आचार्य प्रथमवर्षम्	**लघुशब्देन्दुशेखरः** **क-संज्ञाप्रकरणात् न पदान्त॰सूत्रपर्यन्तम्** **ख-अदर्शनंलोपः तः स्वादिसन्धिपर्यन्तम्**	**परिभाषेन्दुशेखर** **क-प्रथमतन्त्रम्** **ख-द्वितीयतन्त्रम्**	**महाभाष्यम्** **क-षष्ठ-सप्तमाह्निके** **ख-अष्टमाह्निकम्**	**वैयाकरण-भूषणसारः** **क-आदितः सुबर्थपर्यन्तम्** **ख-नामार्थतः स्फोटपर्यन्तम्**	**क- वैदिक वाङ्मयेतिहासः** **ख-भारतीयसंस्कृतिः**	*व्याकरणेतर-विषयः*
आचार्य द्वितीयवर्षम्	**लघुशब्देन्दुशेखरः** **क-अजन्तपुल्लिँगतः अजन्तनपुँसकलिँग पर्यन्तम्** **ख-हलन्तपुल्लिँग तः अव्ययप्रकरणपर्यन्तम्**	**लघुशब्देन्दुशेखरः** **क-कारकप्रकरणम् (आदितःतृतीयाविभक्तिपर्यन्तम्)** **ख-कारकप्रकरणम् (चतुर्थी तः सप्तमीं यावत्)**	**क-वाक्यपदीयम् (ब्रह्मकाण्डम्)** **ख-व्युत्पतिवादः (अभेदान्वय पर्यन्तम्)**	**क-परमलघु-मञ्जूषा (आदितः धात्वर्थपर्यन्तम्)** **ख-परिभाषेन्दुशेखरः (तृतीयतन्त्रम्)**	**क-व्याकरणशास्त्रेतिहासः** **ख-व्याकरणशास्त्रीय निबन्धाः**	*व्याकरणेतर-विषयः*

राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम् (मानित विश्वविद्यालयः)
श्रीरणबीर-परिसरः जम्मूः
“व्याकरण-विभागः”
समयसारिणी
सत्रम् - 2017-18

क्र.सं.	नाम	10:00-10:45	10:45-11:30	11:30-12:15	12:15-1:00	-	01:45-02:30	02:30-03:15	03:15-04:00
1.	प्रो. हरिनारायण-तिवारी	*अतिरिक्तः विषयः*	आ.प्र.-पत्रम्-01	*अतिरिक्तः विषयः*	*अतिरिक्तः विषयः*	*मध्याह्न*	शा.तृ.-पत्रम्-05	आ.प्र.-पत्रम्-02	शा.तृ.-पत्रम्-07
2.	डां. सच्चिदानन्द-शर्मा	*अतिरिक्तः विषयः*	आ.द्वि.-पत्रम्-04	आ.प्र.-पत्रम्-03	शा.प्र.-पत्रम्-06	*अव*	शा.तृ.-पत्रम्-06	आ.द्वि.-पत्रम्-03	*अतिरिक्तः विषयः*
3.	डां हरिशंकर-पाण्डेयः	प्रा.शा.द्वि.-पत्रम्-01	*अतिरिक्तः विषयः*	शा.तृ.-पत्र-05	आ.द्वि.-पत्र-02	*काशः*	शा.प्र.-पत्र-05	*अतिरिक्तः विषयः*	प्रा.शा.द्वि.-पत्र-06
4.	डां विजय-कुमारपयासी	प्रा.शा.प्र.-पत्रम्-06	शा.द्वि.-पत्रम्-06	*अतिरिक्तः विषयः*	प्रा.शा.प्र.-पत्रम्-01	-	आ.प्र.-पत्रम्-04	शा.प्र.-पत्रम्-01	शा.द्वि–पत्रम्-05

विभागाध्यक्षः
(प्रो. हरिनारायणतिवारी)

प्राचार्यः
(प्रो. बच्चाभारती)

समयचक्रम् (सत्रम् - 2018-19)
राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम् (मानित विश्वविद्यालयः)
श्रीरणबीर-परिसरः जम्मूः
"व्याकरण-विभागः"

क्र.सं.	नाम	10:00 -10.45	10:45 - 11:30	11:30-12:15	12:15 - 01:00	-	1:45-02:30	02:30 - 03:15
1.	डॉ. सच्चिदानन्द शर्मा	*अतिरक्तः विषयः*	शा-3rd 6	आ-1st 3	आ-2nd 5	मध्याह्न	शा.2nd 6	आ.-2nd 4
2.	डॉ. हरिशंकर पाण्डेयः	*अतिरक्तः विषयः*	शा.1st 5	शा.-3rd 5	आ-2nd 2	अव	आ-1st 2	प्र.शा.-6
3.	डॉ. राहुल शर्मा	प्रा.शा. -2nd 1	आ-1st 1	आ-2nd 1	शा.-1st 6	काशः	शा.-1st 1 105 तर्क भाषा	*अतिरक्तः विषयः*
4.	श्रीविजय कुमार पयासी	प्रा.शा. -1st 6	आ-2nd 3	प्रा.शा. -1st 1	आ-1st 4	-	शा.1st 1	3:15-04:00 शा.2nd 5

विभागाध्यक्षः
(डां सच्चिदानन्दशर्मा)

प्राचार्यः
(प्रो. वासुदेवशर्मा)

राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम् (मानित विश्वविद्यालयः)
श्रीरणबीर-परिसरः, कोट-भलवालः, जम्मू
समय चक्र (सत्र 2019-20)
“व्याकरणविभागः”

क्र.सं.	नाम	10:00-10:45	10:45-11:30	11:30-12:15	12:15-01:00		01:45-02:30	02:30-03:15	03:15-04:00
1.	डॉ. सच्चिदानन्द शर्मा	*अतिरिक्तः विषयः*	शा-3rd 6	आ-1st 3	आ-2nd 2		शा.2nd 4	आ-2nd 3	आ-2nd 5
2.	डॉ. हरिशंकर पाण्डेयः	प्रा.शा.1st 6	शा.-1st 5	शा.-3rd 5	आ-1st 2		आ-2nd 2	*अतिरिक्तः विषयः*	शा.2nd 5
3.	डॉ. राहुल शर्मा	प्रा.शा.-2nd 1	आ-1st 1	आ-2nd 1	*अतिरिक्तः विषयः*		शा.1st 1 ल.सि.कौ.	प्रा.शा.2nd 6	आ.1st 4
4.	श्री पुरातन शर्मा शोधच्छात्रः	*अतिरिक्तः विषयः*	*अतिरिक्तः विषयः*	प्रा.शा. 1st 1	शा-1st 6		*अतिरिक्तः विषयः*	*अतिरिक्तः विषयः*	*अतिरिक्तः विषयः*

विभागाध्यक्षः
(डां सच्चिदानन्द शर्मा)

प्राचार्यः
(प्रो. वासुदेव शर्मा)

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः,
श्रीरणबीर-परिसरः,कोट-भलवालः, जम्मू 181122
समयचक्रम् (सत्रम् - 2020-21)
“व्याकरण-विभागः”

क्र.सं.	नाम	10:00-10:45	10:45-11:30	11:12:15	12:15-01:00		01:45-02:30	02:30-03:15	03:15-04:00
1.	डां. सच्चिदानन्द शर्मा	*अतिरिक्तः विषयः*	शा-3rd प्र.प.-6	आ-1st प्र.प.-3	शा.-1st प्र.प.-06		शा.2nd प्र.प.-06	*अतिरिक्तः विषयः*	आ-2nd प्र.प.-04
2.	श्री इन्द्र कुमार मीणा	प्रा.शा. 2nd प्र.प-01	*अतिरिक्तः विषयः*	प्रा.शा. 1st प्रप.प.-01	आ. 2nd प्र.प.-01		शा.1 प्र.प.-01 लघुसिद्धान्त (प्रो. कुलदीप शर्मा)	आ.-2nd प्र.प.05	आ.1st प्र.प.-04
3.	डां हरिशंकर पाण्डेयः	*अतिरिक्तः विषयः*	शा.-1st प्र.प.-5	शा.-3rd प्र.प.-5	आ-1st प्र.प.-2		आ.2nd प्र.प.-02	शा.2nd प्र.प.-05	*अतिरिक्तः विषयः*
4.	डां. राहुल शर्मा	प्रा.शा.1st प्र.प.-06	आ.1st प्र.प.-01	आ.2nd प्र.प.-03	*अतिरिक्त-विषयः*		शा.1st प्र.प.-01 तर्क भाषा	प्रा.शा.2nd प्र.प.-06	*अतिरिक्तः विषयः*

विभागाध्यक्षः — **निदेशकः**

(डां सच्चिदानन्द शर्मा) — **(प्रो. मदन मोहन झाः)**

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, श्रीरणवीर-परिसरः, जम्मूः
व्याकरणविभागीया समयसारिणी -2021-22

क्र. सं.	नाम	10:00-10:45	10:45-11:30	11:30-12:15	12:15-01:00		01:45-02:30	02:30-03:15	03:15-04:00	04:00-04:45
1.	डां कैलास चन्द्र दाशः	प्राक्शास्त्री प्रथमवर्ष षष्ठपत्र	आचार्य द्वितीय प्रथमपत्रम्	आचार्य प्रथम तृतीयपत्रम्	शास्त्री प्रथम् षष्ठपत्रम्		*अतिरिक्तः विषयः*	*अतिरिक्तः विषयः*	शास्त्री द्वितीय पं.पत्रम्	परियोजना सामवार
2.	डां हरिशंकर पाण्डेयः	*अतिरिक्त-विषयः*	शास्त्री तृतीय षष्ठपत्रम्-सोम.बुध.शुक्र शास्त्री प्रथम पं.पत्रम्-मंगल.गुरु	*अतिरिक्त-विषयः*	आचार्य प्रथम द्वितीयपत्रम्		शा.द्वि.-षष्ठपत्रम्	प्राक्शास्त्री द्वितीय षष्ठपत्रम्	आचार्य द्वितीय-चतुर्थपत्रम्	शास्त्रप्रशिक्षण मंगलवार
3.	डां राहुल शर्मा	*अतिरिक्त-विषयः*	आचार्य प्रथम-प्र.पत्रम्	शास्त्री तृतीय-पं.पत्रम्	आचार्य द्वितीय-द्वितीयपत्रम्		शास्त्री प्रथम-प्रथमपत्रम्-तर्कभाषा	आचार्य प्रथम-चतुर्थपत्रम्-सो.बुध.शु. आचार्य द्वितीय-तृतीयपत्रम्-मं.शुक्र	*अतिरिक्त-विषयः*	प्रबोधनवर्ग बुधवार
4.	डां मदन कुमार झा	*अतिरिक्त-विषयः*	*अतिरिक्तः विषयः*	प्राक्शास्त्री प्रथम-प्रथमपत्रम्	*अतिरिक्त-विषयः*		शास्त्री प्रथम-प्रथमपत्रम्	*अतिरिक्तःविषयः*	*अतिरिक्त-विषयः*	अनुयुक्त-व्याकरण-बुधवार
5.	श्रीनितिन शर्मा	प्राक्शास्त्री द्वितीय-प्रथमपत्रम्	*अतिरिक्तः विषयः*	आचार्य द्वितीय-पंचमपत्रम्	*अतिरिक्त-विषयः*		*अतिरिक्तः विषयः*	*अतिरिक्त-विषयः*	*अतिरिक्त-विषयः*	वाग्वर्धिनी

व्याकरणविभागाध्यक्षः
(डां. कैलासचन्द्रदाशः)

निदेशकः
(प्रो. मदनमोहनझाः)

अध्यापकात्मविवरणम्-

वैयक्तिकविवरणम्

नाम	**:-**	**डॉ कैलासचन्द्रदाशः**
पितृनाम	:-	श्री काशीनाथदाशः
मातृनाम	:-	श्रीमती सरोजिनी दाशः
जन्मतिथिः	:-	10 /04/1970
स्थायी पता	:-	पीताम्बरपुरम्, पो- सिद्धेश्वरः, तहसील- बालिपडा, जिला- गंजामम्, ओडिशा, 761054
वर्तमान पता	:-	केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, श्रीरणवीरपरिसरः,
जम्मू – 181122.		
नागरिकता	:-	भारतीयः
श्रेणी	:-	सामान्यः
दूरभाष सं	:-	9301051858
वैवाहिक स्थितिः	:-	विवाहितः
ई-मेल	:-	kcdash10@gmail.com
भाषाः	:-	संस्कृतं, हिन्दी, आङ्ग्लम्, तेलुगु, ओडिया, तमिलम्

अध्यापनानुभवः

1. स्नातकस्तरे 17 वर्षाणि
2. स्नातकोत्तरस्तरे 17 वर्षाणि

पत्रपाठः	:-	15 गोष्ठी
कार्यशाला:	:-	03
प्रकाशितपत्राणि	:-	10 ISSN पत्रिकासु
रुचिः	:-	शास्त्रीयग्रन्थानाम्, , प्राकृतिक-धार्मिकस्थानानां भ्रमणं, संगीतम् आदि।

डॉ. कैलासचन्द्रदाशः

सहाचार्यः (व्याकरणविभागः)

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, श्रीरणवीरपरिसरः, जम्मूः

वैयक्तिकविवरणम्

नाम	**:-**	**डॉ. प्रमोद कुमार शुक्ल**
पिता का नाम	:-	श्री चन्द्रिका प्रसाद शुक्ल
माता का नाम	:-	श्रीमती इन्द्रकुँवरि शुक्ला
जन्म तिथि	:-	26अगस्त1985
स्थायी पता	:-	ग्रा. नथईपुरवा पो. घूघुलपुर जिला- बलरामपुर
वर्तमान पता	:-	केंद्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर, जम्मू – 181122.
नागरिकता	:-	भारतीय
श्रेणी	:-	सामान्य
दूरभाष संख्या	:-	7054151689
वैवाहिक स्थिति	:-	विवाहित
ई-मेल	:-	1985sanskrit@gmail.com
भाषाज्ञान	:-	संस्कृत, हिंदी, अंग्रेजी.

शैक्षणिक अर्हताएं

हाई स्कूल, इण्टर मीडियट, बी.ए., आचार्य,
शिक्षाचार्य, नेट/जे.आर.एफ विद्यावारिधि /पी.एच.डी

अध्यापन अनुभव

08 वर्ष (राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थान, लखनऊपरिसर तथा केंद्रीय संस्कृतविश्वविद्यालय, श्रीरणवीरपरिसर, जम्मू)

शोधपत्र वाचन :- 20संगोष्ठियां

कार्यशाला :- 10

पुरस्कार विवरण

1. नेशनविल्डर आवार्ड रोटरीक्लव लखनऊ द्वारा

प्रकाशित शोधपत्र :- 10 ISSN पत्रिकाओं में

अभिरुचि :- शास्त्रीयग्रंथो का अध्ययन, प्राकृतिक-धार्मिक स्थानों में भ्रमण, संगीत आदि.

डॉ.प्रमोदकुमारशुक्ल
सहायकाचार्यः(व्याकरण विभागः)
केंद्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः, श्रीरणवीरपरिसरः, जम्मूः

वैयक्तिकविवरणम्

नाम	**:-**	**डॉ. हरिशंकर पाण्डेय**
पिता का नाम	:-	स्व. रामप्रसाद पाण्डेय माता का नाम :- श्रीमती शांति देवी
जन्मतिथि	:-	21/04/1981
स्थायी पता	:-	ग्राम एवं पोस्ट गैसाबाद जिला – दमोह मध्यप्रदेश,
वर्तमान पता	:-	केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर,

जम्मू – 181122.

नागरिकता	:-	भारतीय
श्रेणी	:-	सामान्य
सम्पर्क संख्या	:-	9797470260
वैवाहिक स्थिति	:-	विवाहित
ईमेल	:-	hspandey21@gmail.com
भाषाज्ञान	:-	संस्कृत, हिन्दी

अध्यापनानुभवः

1. स्नातक संस्था-संस्कृत-राष्ट्रीय) **वर्ष 10**, भोपाल परिसर एवं केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर, जम्मू(
2. पीजी संस्था-संस्कृत-राष्ट्रीय) **वर्ष 10**, भोपाल परिसर एवं केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर, जम्मू(

पत्रपाठः :- 15 गोष्ठी

कार्यशाला: :- 03

प्रकाशित पत्र :- 10 ISSN पत्रिकाओं में

रुचिः :- शास्त्रीयग्रन्थानां अध्ययनं, प्राकृतिक-धार्मिकस्थानेषु यात्रा

डॉ हरिशंकर पाण्डेय
सहायकाकाचार्य (संविदा)
व्याकरण विभाग
केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर, जम्मू

वैयक्तिकविवरणम्

नाम	**:-**	**डॉ. प्रकाश चन्द यादव**
पिता का नाम	:-	श्रीमोहन लाल यादव,
माता का नाम	:-	श्रीमती कमली देवी यादव
जन्मतिथि	:-	02/03/1990
स्थायी पता	:-	ग्राम – नाँगल कोजूँ, तहसील – चौमूँ, जिला – जयपुर, राजस्थान - 303804।
वर्तमान पता	:-	केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर, जम्मू – 181122.
नागरिकता	:-	भारतीय
श्रेणी	:-	अन्य पिछडा वर्ग, सम्पर्क संख्या :- 8949446207
वैवाहिक स्थितिः	:-	अविवाहित
ईमेल	:-	sitaramdas1008@gmail.com
भाषाविज्ञान	:-	संस्कृत, हिन्दी और अंग्रेजी

अध्यापनानुभवः

स्नातक - 07माह (केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर, जम्मू और एकलव्य परिसर, अगरतला)

पीजी - 07माह (केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर, जम्मू औरएकलव्य परिसर, अगरतला)

पत्रपाठः	:-	03 गोष्ठी
प्रकाशित पत्र	:-	05 ISSN पत्रिकाओं में
रुचिः	:-	शास्त्रीयग्रन्थानाम् अध्ययनमध्यापनञ्च, प्राकृतिक-धार्मिकस्थानेषु यात्रा, ईश्वराराधना

डॉ प्रकाश चन्द यादव

अतिथि शिक्षक (सहायकाचार्य ग्रेड), व्याकरण विभाग,

केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय, श्री रणवीर परिसर, जम्मू

छात्रसंख्याविवरणम्-

सत्रम् - 2017-18

कक्षा	छात्रः	छात्रा	वर्गः	
			सामान्यः	अनु.जातिः
शास्त्रिप्रथमवर्षम्	03	-	03	00
शास्त्रिद्वितीयवर्षम्	02	-	02	00
शास्त्रितृतीयवर्षम्	03	-	03	00
आचार्यप्रथमवर्षम्	04	-	04	00
आचार्यद्वितीयवर्षम्	00	-	00	00

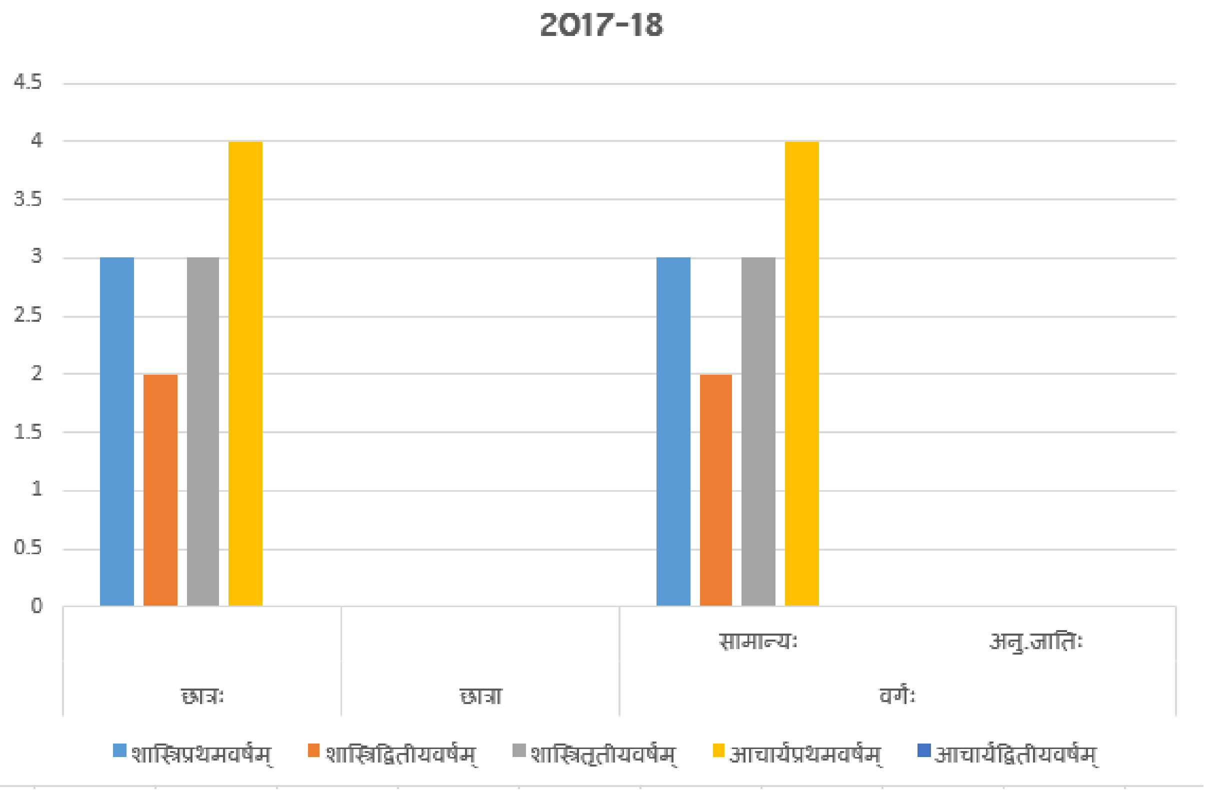

सत्रम् - 2018-19

कक्षा	छात्रः	छात्रा	वर्गः	
			सामान्यः	अनु.जातिः
शास्त्रिप्रथमवर्षम्	03	-	03	00
शास्त्रिद्वितीयवर्षम्	03	-	03	00
शास्त्रितृतीयवर्षम्	02	-	02	00
आचार्यप्रथमवर्षम्	01	01	02	00
आचार्यद्वितीयवर्षम्	02	-	02	00

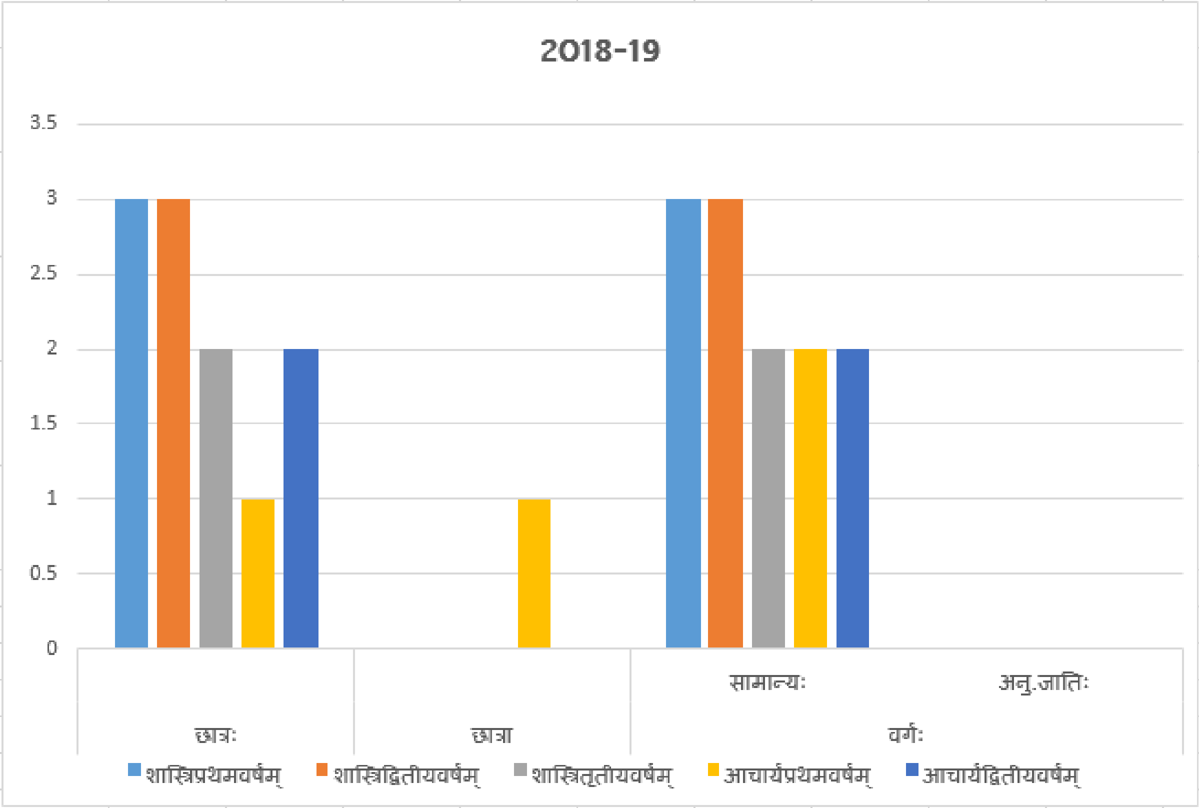

सत्रम् - 2019-20

कक्षा	छात्रः	छात्रा	वर्गः	
			सामान्यः	अनु.जातिः
शास्त्रिप्रथमवर्षम्	03	-	03	00
शास्त्रिद्वितीयवर्षम्	03	-	03	00
शास्त्रितृतीयवर्षम्	03	-	03	00
आचार्यप्रथमवर्षम्	01	-	01	00
आचार्यद्वितीयवर्षम्	01	-	01	00

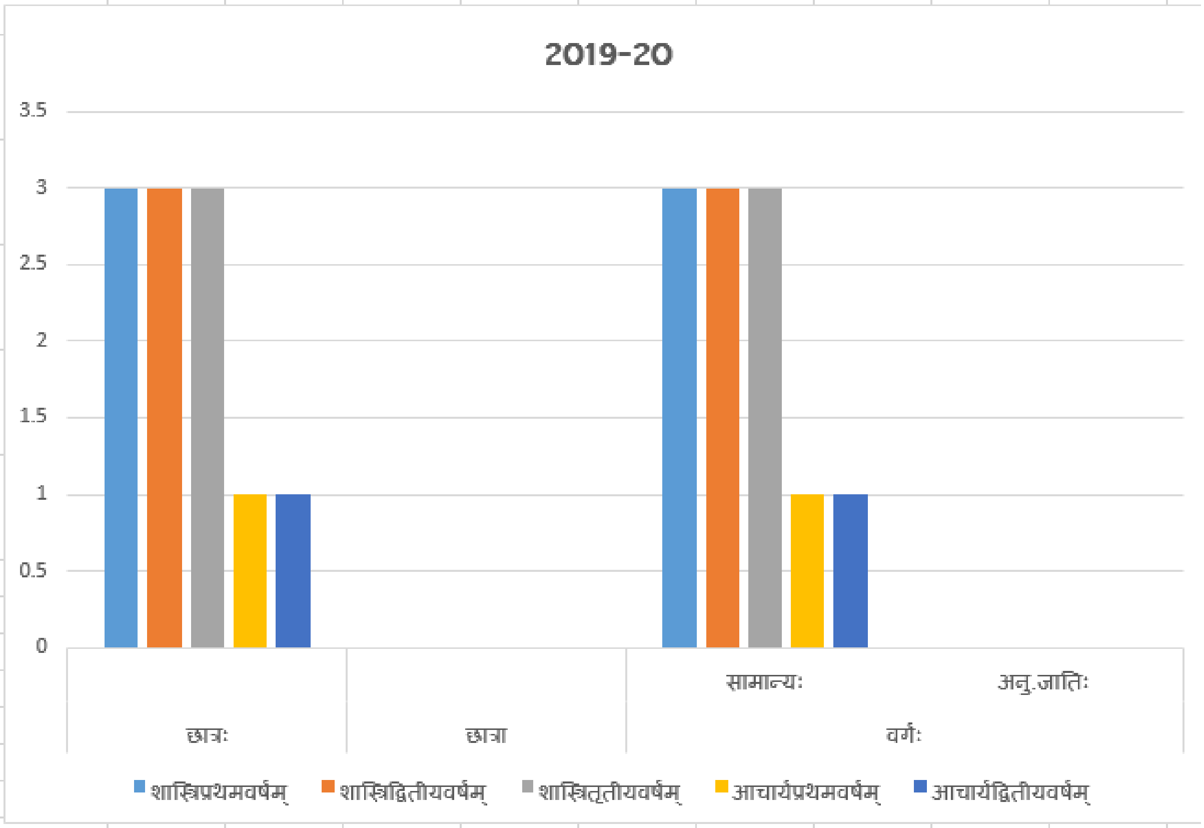

सत्रम् - 2020-21

कक्षा	छात्रः	छात्रा	वर्गः	
			सामान्यः	अनु.जातिः
शास्त्रिप्रथमवर्षम्	06	02	07	01 (पु.)
शास्त्रिद्वितीयवर्षम्	03		03	00
शास्त्रितृतीयवर्षम्	03		03	00
आचार्यप्रथमवर्षम्	03		03	00
आचार्यद्वितीयवर्षम्	00		00	00

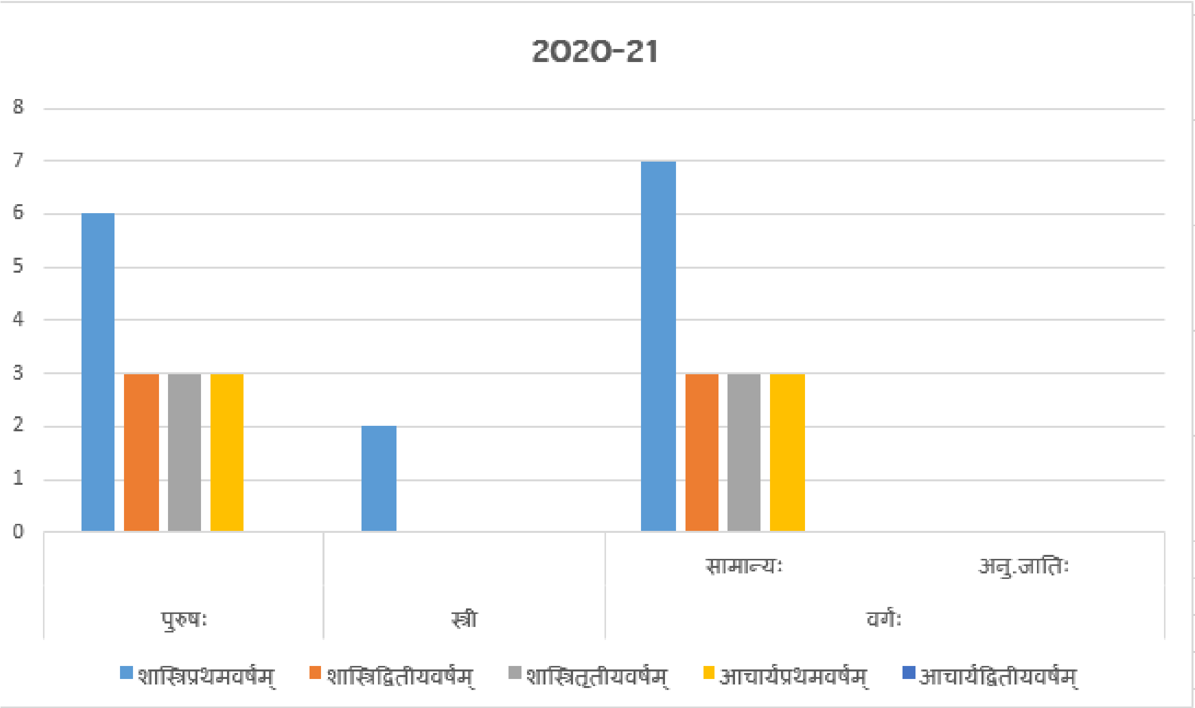

सत्रम् - 2021-22

कक्षा	छात्रः	छात्रा	वर्गः	
			सामान्यः	अनु.जातिः
शास्त्रिप्रथमवर्ष	15	-	15	00
शास्त्रिद्वितीयवर्ष	04	01	04	01 (पु.)
शास्त्रितृतीयवर्ष	03	00	03	00
आचार्यप्रथमवर्ष	05	00	05	00
आचार्यद्वितीयवर्ष	02	00	02	00

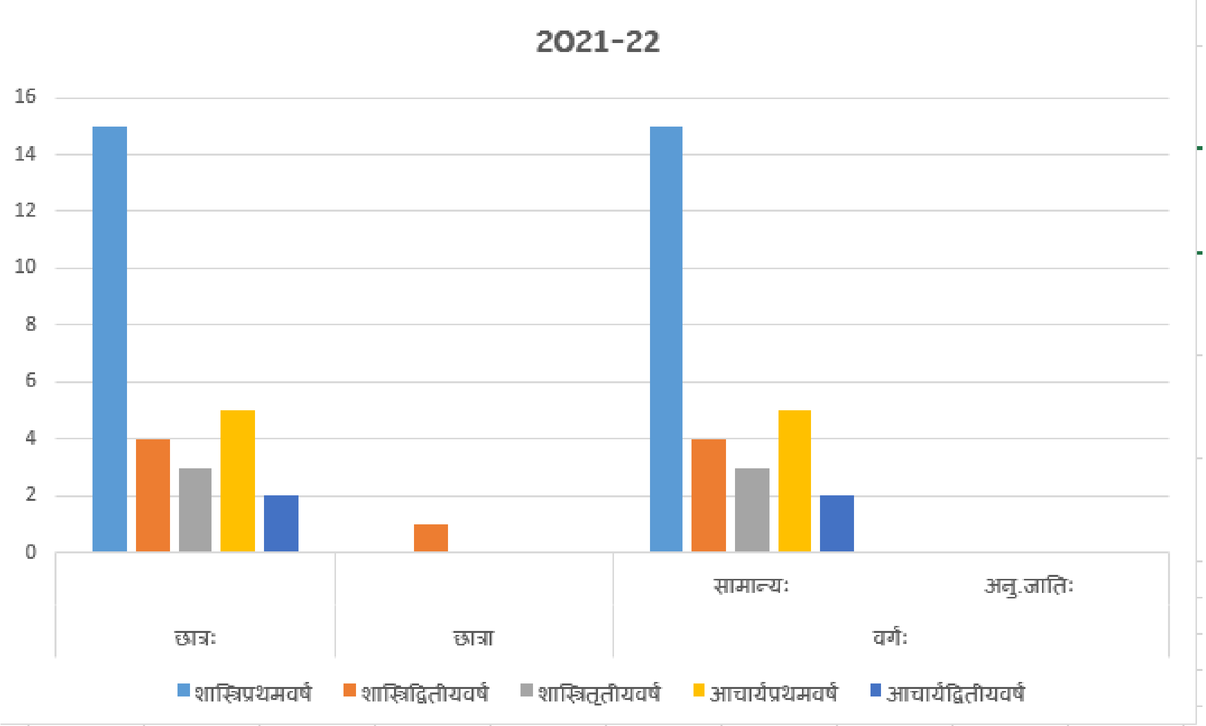

विभागीयगतिविधयः -

सत्रम् -2016-17

1. 17-09-2016 अत्र परिसरेण समायोजितायां श्रीशंकरशास्त्रार्थपरिषदि प्रो. हरिनारायणतिवारी, डॉ.सच्चिदानंदशर्मा, डॉ.हरिशंकरपाण्डेय इत्यादिभिर्विद्वद्भिर्विभिन्नव्याकरणविषयेषु व्याख्यानानि प्रस्तुतानि । परिषदि परिसरस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्चोपस्थिता आसन्।
2. व्याकरणविभागीयद्विदिवसीयराष्ट्रीयसंगोष्ठी परिसरे दिनांके 26-27/11/2016 समायोजिता । यस्यां जम्मूविश्वविद्यालयस्य संस्कृतविभागस्य अध्यक्षः प्रो. रामबाहादुरशुक्लवर्या विशेषातिथिरूपेण समागता आसन्| संगोष्ठ्यां सर्वे प्राध्यापकाः शोधच्छात्रा अन्यविश्वविद्यालयानां विद्वांसश्च भागं गृहीतवन्तः ।

सत्रम् -2017-18

21-10-2017 वर्षेऽस्मिन् परिसरेण समायोजितायां श्रीशंकरशास्त्रार्थपरिषदि प्रो हरिनारायणतिवारी, डॉ.सच्चिदानंदशर्मा, डॉ.हरिशंकरपाण्डेयः, श्रीविजयकुमारपयासी इत्यादिविद्वद्भिर्व्याकरणविषयेषु व्याख्यानानि प्रस्तुतानि । परिषदि परिसरस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्चोपस्थिता आसन्।

सत्रम् -2018-2019

1. 31-10-2018 तमे वर्षे परिसरेण समायोजितायां श्रीशंकरशास्त्रार्थपरिषदि डॉ. सच्चिदानंदशर्मा, डॉ.हरिशंकरपाण्डेयः, श्रीविजयकुमारपयासी, डॉ. राहुलशर्मा प्रभृतिभिर्विभिन्नव्याकरणविषयेषु व्याख्यानानि प्रस्तुतानि । परिषदि परिसरस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्च उपस्थिता आसन्।

2. दिनांक 06/02/2019 तमे वर्षे व्याकरणविभागेन समायोजितायां शारदाविशिष्टव्याख्यानमालायां जयपुरपरिसरस्यराष्ट्रीयसंस्कृतसंस्थानस्य प्राचार्यः अर्कनाथचौधरी इत्यनेन “**शब्दबोधप्रक्रिया**” इति विषये विशेषव्याख्यानं प्रदत्तम्।

3. 17-18-/03/2019 दिनाङ्के **“शब्दब्रह्मणः स्वरूपमि”**ति विषये द्विदिवसीयव्याकरणविभागस्य राष्ट्रियसंगोष्ठ्याः आयोजनं कृतम् । बनारसहिन्दूविश्वविद्यालयस्थधर्मविज्ञानसंकायस्य व्याकरणविभागस्य आचार्यः डॉ. ब्रजभूषणओझाः संगोष्ठ्यां मुख्यतिथिरूपेण स्वव्याख्यानं प्रदत्तवान् । अस्यां संगोष्ठ्यां जम्मूविश्वविद्यालयस्य प्राध्यापकाः शोधछात्राश्च परिसरस्य प्राध्यापकाः शोधछात्राः च शोधपत्राणि प्रस्तुतवन्तः।

सत्रम् -2019-20

1. दिनांक 29-08-2019 तमे वर्षे परिसरद्वारा आयोजितायां श्रीशंकरशास्त्रार्थपरिषदि डॉ. सच्चिदानंदशर्मा, डॉ.हरिशंकरपाण्डेयः, डॉ.राहुलशर्मा इत्यादिभिर्विभिन्नव्याकरणविषयेषु व्याख्यानानि प्रस्तुतानि । परिषदि परिसरस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्चोपस्थिता आसन्।
2. परिसरस्य प्राध्यापकाः विविधासु अन्ताराष्ट्रियसंगोष्ठीषु भागं गृहीतवन्तः।

सत्रम् -2020-21

1. परिसरस्य प्राध्यापकाः अनेकासु अन्ताराष्ट्रियसंगोष्ठीषु भागं गृहीतवन्तः।
2. विभागीयप्राध्यापकस्य डॉ. सच्चिदानंदशर्मणः सेवानिवृत्तिकार्यक्रमः समायोजितः ।

व्याकरणविभागे समायोजितानि कार्याणि-

सत्रम् 2017-18

1. **सरलसंस्कृतसंवादशिबिरम् -** विभागे छात्राणां भाषाकौशलं वर्धयितुं प्रतिवर्षं सरलसंस्कृतसंवादशिबिरस्य आयोजनं भवति। यस्मिन् परिसरस्य सर्वे छात्राः भागं गृह्णन्ति।स्वभाषाकौशलं च वर्धयन्ति।अस्मिन् कार्यक्रमे सर्वे विभागस्य छात्राः अन्ये च विभागीयछात्राः अपि भागं गृह्णन्ति । इदं शिबिरं 10 जुलाई 2017 तः 25 जुलाई 2017 पर्यन्तम् आयोजितम् ।

2. **विभागः** प्रतिवर्षं मासस्य अन्तिमशुक्रवासरे वाग्वर्धिनीसभायाः आयोजनं करोति । यस्यां सर्वे छात्राः स्वनिर्धारितविषयेषु व्याख्यानानि ददति। विभागीयशिक्षकाः तेषां साहाय्यं कुर्वन्ति। येन तेषां प्रतिभायाः विकासः भवति।अस्यां सभायां परिसरस्य अधिकाधिकाः छात्राः भागं गृह्णन्ति।उपस्थिताः सन्तःअवसरस्य लाभं च गृह्णन्ति।

3. **मासिकसंगोष्ठी** – प्रतिवर्षं मासिकसंगोष्ठी आयोज्यते । यस्यां छात्राः पूर्वनिर्धारितविषयेषु शास्त्रीयव्याख्यानानि प्रस्तुवन्ति ।तस्यां विभागस्य प्राध्यापकाः शास्त्रीयव्याख्यानानां अवबोधाय तेषां सहायतां कुर्वन्ति।अगस्तमासतः नवम्बरमासपर्यन्तं जनवरीतः मार्चपर्यन्तं च संगोष्ठीनां आयोजनं भवति । यत्र विभागस्य सर्वे प्राध्यापकाः छात्राः च उपस्थिताःभवन्ति ।

4. **विशेषव्याख्यानम्** - विभागीयच्छात्रान् अन्यविषयैः सह अन्वेतुं समये समये अन्यविभागीयाचार्याणां विशेषव्याख्यानानाम् आयोजनं भवति। यत् नवम्बर-फरवरीमासेषु कृतम् । यस्मिन् विभागस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्च उपस्थिताः आसन् ।

5. **विभागीयसंगोष्ठी** – प्रतिवर्षमिव अस्मिन् वर्षे अपि मार्चमासे 2018तमे वर्षे अन्यपरिसरस्य प्राध्यापकान् आहूय विभागे विभागीयगोष्ठ्याः आयोजनं कृतम्।यस्यां

विभागीयप्राध्यापकाः छात्राः च भागं गृहीतवन्तः।अस्मिन् कार्यक्रमे दशाधिकाः छात्राः स्वशोधपत्राणि प्रस्तुतवन्तः ।

6. **प्रतिस्पर्धिपरीक्षासु सिद्धता** – प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां सिद्ध्यर्थं विभागीयप्राध्यापकाः प्रतिवर्षं जनवरीतः मार्चमासपर्यन्तं स्वस्य अमूल्यं समयं प्रददति।

7. **विभागीयच्छात्राणां कृते कार्यशाला** - 2018फरवरीमासे 5 तः7 दिनांकेषु व्याकरणविभागद्वारा छात्रेभ्यः प्रत्याहारनिर्माणाय एवं प्रत्याहारप्रयोगकार्यशालायाः आयोजनं कृतम् । यस्मिन् सर्वे विभागीयच्छात्राः विभागेतरच्छात्राः अपि उत्साहेन भागं गृहीतवन्तः। विभागीयप्राध्यापकाः छात्राणां कृते प्रत्याहारविषये ज्ञानं प्रदत्तवन्तः।

सत्रम् 2018-19

1. **सरलसंस्कृतसंवादशिबिरम्** – विभागे छात्राणां भाषाकौशलं वर्धयितुं प्रतिवर्षं सरलसंस्कृतसंवादशिबिरस्य आयोजनं भवति । यस्मिन् परिसरस्य सर्वे छात्राः भागं गृह्णन्ति । स्वभाषाकौशलं च वर्धयन्ति । अस्मिन् कार्यक्रमे सर्वे विभागस्य छात्राः अन्ये च विभागीयच्छात्राः भागं गृहीतवन्तः । इदं शिविरं 2018 तमे वर्षे 10 जुलाईतः 25 जुलाई पर्यन्तम् आयोजितम् ।

2. **वाग्वर्धिनी सभा**– विभागः प्रतिवर्षं मासस्य अन्तिमशुक्रवासरे वाग्वर्धिनिसभायाः आयोजनं करोति । यस्यां सर्वे छात्राः स्वप्रदत्तविषयेषु व्याख्यानानि ददति । विभागीयप्राध्यापकाः तेषां अस्मिन् कार्ये सहाय्यं कुर्वन्ति । येन तेषां प्रतिभाविकासः भवति । अस्यां सभायां परिसरस्य अधिकाधिकाः छात्राः भागं गृहीत्वा अवसरस्य लाभं गृह्णन्ति ।

3. **मासिकगोष्ठी-** प्रतिवर्षं विभागे मासिकगोष्ठी समायोज्यते । यस्यां छात्राः पूर्वनिर्धारितविषयेषु शास्त्रीयव्याख्यानानि प्रस्तुवन्ति । विभागीयप्राध्यापकाः

शास्त्रीयव्याख्यानानां सिद्धीकरणे तेषां सहाय्यं कुर्वन्ति। अगस्ततः नवम्बरमासपर्यन्तं जनवरीतः मार्चपर्यन्तं च संगोष्ठीनां आयोजनं भवति । यस्यां विभागस्य सर्वे प्राध्यापकाः छात्राश्च उपस्थिता भवन्ति।

4. **विशेषव्याख्यानम्** – विभागीयच्छात्राणाम् अन्यविषयैः सह सम्बन्धं स्थापयितुं समये समये अन्यविभागीयाचार्याणां विशेषव्याख्यानानि आयोज्यन्ते । यत् नवम्बरमासे कृतम्। यस्मिन् विभागस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्च उपस्थिताः आसन्।

5. **विभागीयगोष्ठी -**प्रतिवर्षम् इव अस्मिन् वर्षेऽपि 2019 मार्च मासे अन्यपरिसरस्य प्राध्यापकानाम् आह्वानं कृत्वा विभागे विभागीयगोष्ठ्याः आयोजनं कृतम् । यस्यां विभागीयप्राध्यापकाः छात्राश्च भागं गृहीतवन्तः । अस्मिन् कार्यक्रमे दशाधिकाः छात्राः स्वशोधपत्राणि प्रस्तुतवन्तः ।

6. **प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां सिद्धता** – प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां सिद्ध्यर्थं विभागीयाचार्याः प्रतिवर्षं जनवरीतः मार्चमासपर्यन्तं प्रतिस्पर्धीनां सहायतां कुर्वन्ति।

7. **विभागीयच्छात्राणां कृते कार्यशाला** –2019 फरवरी 5 तः 7 दिनाङ्कं यावत् व्याकरणविभागद्वारा छात्रेभ्यः प्रत्याहारनिर्माणाय एवं प्रत्याहारप्रयोगकार्यशालायाः आयोजनं कृतम्। यस्मिन् सर्वे विभागीयच्छात्रैः सह विभागेतरछात्राः अपि उत्साहेन भागं गृहीतवन्तः । विभागीयप्राध्यापकाः छात्राणां कृते प्रत्याहारविषये ज्ञानं प्रदत्तवन्तः।

सत्रम् 2019-20

1. **सरलसंस्कृतसंवादशिबिरम्** – विभागे छात्रां भाषाकौशलं वर्धयितुं प्रतिवर्षं सरलसंस्कृतसंवादशिबिरस्य आयोजनं क्रियते। यस्मिन् परिसरस्य सर्वे छात्राः भागं गृह्णन्ति, स्वभाषाकौशलञ्च वर्धयन्ति । अस्मिन् कार्यक्रमे सर्वे विभागस्य छात्राः

विभागेतरच्छात्राश्च भागं गृहीतवन्तः । इदं शिबिरं 10 जुलाई तः 25 जुलाई 2019 पर्यन्तं संचालितम् ।

2. **वाग्वर्धिनी सभा-** विभागः प्रतिवर्षं मासस्य अन्तिमशुक्रवासरे वाग्वर्धिनीसभायाः आयोजनं करोति । यस्यां सर्वे छात्राः निश्चितेषु विषयेषु व्याख्यानाभ्यासं कुर्वन्ति । विभागीयप्राध्यापकाः तेषां अस्मिन् कार्ये सहायतां कुर्वन्ति । येन तेषां प्रतिभानां विकासः भवति ।अस्यां सभायां परिसरस्य अधिकाधिकाः छात्राः भागं गृहीत्वा अवसरस्य लाभं स्वीकुर्वन्ति ।

3. **मासिकसंगोष्ठी–** विभागे प्रतिवर्षं मासिकसंगोष्ठी आयोज्यते । यस्यां छात्राः पूर्वनिर्धारितविषयेषु शास्त्रीयव्याख्यानानि प्रस्तुवन्ति । तस्यां विभागस्य प्राध्यापकाः शास्त्रीयव्याख्यानानां सिद्धीकरणे तेषां सहायतां कुर्वन्ति । अगस्ततः नवम्बरमासपर्यन्तं जनवरीतः मार्चपर्यन्तञ्च संगोष्ठीनां आयोजनं भवति स्म । यत्र विभागस्य सर्वे प्राध्यापकाः छात्राः च उपस्थिताः आसन् ।

4. **विशेषव्याख्यानम्** – विभागीयच्छात्राणाम् अन्यविषयैः सह परस्परसम्बद्धं अनुवर्तयितुं समये समये अन्यविभागीयाचार्याणां विशेषव्याख्यानानां आयोजनं भवति । यत् नवम्बरतः फरवरीमासपर्यन्तं क्रियते । यस्मिन् विभागस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्च समुस्थिताः आसन् ।

5. **विभागीयसंगोष्ठी-** प्रतिवर्षमिव अस्मिन् वर्षेऽपि मार्चमासे 2020 तमे वर्षे प्राध्यापकानाम् आह्वानं कृत्वा विभागे विभागीयगोष्ठ्याः आयोजनं कृतम्, यस्मिन् विभागीयशिक्षकाः छात्राश्च भागं गृहीतवन्तः । अस्मिन् कार्यक्रमे सर्वे विभागीयच्छात्राः विविधविषयेषु स्वशोधपत्राणि प्रस्तुतवन्तः ।

6. **प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां सिद्धता** – प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां सिद्धतायै विभागीयप्राध्यापकाः प्रतिवर्षं जनवरीतः मार्चमासपर्यन्तं प्रबोधयन्ति।

7. **विभागीयच्छात्राणां कृते कार्यशाला** – व्याकरणविभागेन 5 जनवरीतः 7 जनवरी 2020 पर्यन्तंछात्राणां कृते समासः तद्भेदाश्च इति विषयिणी कार्यशाला आयोजिता। यस्यां सर्वे विभागीयच्छात्राः अन्यविभागीयाः इच्छुकाः छात्राः अपि उत्साहेन भागं गृहीतवन्तः। विभागीयप्राध्यापकाः छात्राणां कृते समासविषये ज्ञानं प्रदत्तवन्तः ।

सत्रम् 2020-21

1. **सरलसंस्कृतसंवादशिबिरम्** – विभागे छात्राणां भाषाकौशलं वर्धयितुं प्रतिवर्षं सरलसंस्कृतसंवादशिबिरस्य आयोजनं भवति, यस्मिन् परिसरस्य सर्वे छात्राः भागं गृह्णन्ति, स्वभाषाकौशलं च वर्धयन्ति ।अस्मिन् कार्यक्रमे सर्वे विभागस्य छात्राः अन्ये च विभागीयच्छात्राः भागं गृहीतवन्तः । इदं शिबिरं 10 सितम्बरतः 25 सितम्बर 2020 पर्यन्तं आँनलाईन,गूगलमीट इति माध्यमेन आयोजितम्।

2. **वाग्वर्धिनी सभा**– विभागः प्रतिवर्षं मासस्य अन्तिमशुक्रवासरे वाग्वर्धिनीसभायाः आयोजनं करोति । यस्यां सर्वे छात्राः प्रदत्तविषयेषु व्याख्यानानि ददति । विभागीयप्राध्यापकाः तेषां अस्मिन् कार्ये सहायतां कुर्वन्ति। येन तेषां प्रतिभोन्मेषः भवति । अस्यां सभायां परिसरस्य अधिकाधिकाः छात्राः भागं गृहीत्वा अवसरस्य लाभं गृहूणन्ति।

3. **मासिकसंगोष्ठी**- विभागे प्रतिवर्षं मासिकसंगोष्ठी आयोज्यते । यस्यां छात्राः पूर्वनिर्धारितविषयेषु शास्त्रीयव्याख्यानानि प्रस्तुवन्ति। तस्यां विभागस्य प्राध्यापकाः शास्त्रीयव्याख्यानानां सिद्धीकरणे तेषां सहायतां कुर्वन्ति । अगस्ततः

नवम्बरमासपर्यन्तं जनवरीतः मार्चपर्यन्तं च संगोष्ठीनां आयोजनं जातम् । यत्र विभागस्य सर्वे प्राध्यापकाः छात्राश्च उपस्थिताः आसन् ।

4. **विशेषव्याख्यानम्** - विभागीयच्छात्राणां ज्ञानवर्धनाय काले काले अन्यविभागीयाचार्याणां विशेषव्याख्यानायोजनं विभागे भवति । यत् नवम्बरमासतः फरवरीमासपर्यन्तं जातम् । यस्मिन् विभागस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्च उपस्थिताः आसन् ।

5. **विभागीयसंगोष्ठी** – प्रतिवर्षमिव अस्मिन् वर्षेऽपि मार्च 2021 तमे वर्षे अन्यपरिसरस्य प्राध्यापकानाम् आह्वानं कृत्वा ऑनलाइन गूगल मीट् माध्यमेन विभागे विभागीयसंगोष्ठ्याः आयोजनं कृतम्, यस्मिन् विभागीयप्राध्यापकाः छात्राश्च भागं गृहीतवन्तः । निश्चितेषु विषयेषुपत्रपरिवेषकाः शोधपत्राणि प्रस्तुतवन्तः ।

6. **प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां सिद्धता** – प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां हेतवे विभागीयप्राध्यापकाः प्रतिवर्षं जनवरीतः मार्चमासपर्यन्तं यथोपेक्षितं योगदानमकार्षुः ।

7. **विभागीयच्छात्राणां कृते कार्यशाला** – 10 फरवरीतः 12 फरवरी 2021 तमे वर्षे व्याकरणविभागेन छात्राणां कृते **“पाणिनीयधातुविज्ञानस्य परिचयः प्रयोगश्चे”**ति विषयिणी कार्यशाला आयोजिता । यस्यां सर्वे विभागीयच्छात्राः अन्यविभागीयाः इच्छुकाः छात्राः अपि उत्साहेन भागं गृहीतवन्तः । विभागीयप्राध्यापकाः छात्राणां कृते तद्विषयकं ज्ञानं प्रदत्तवन्तः।

सत्रम् 2021-22

1. **सरलसंस्कृतसंवादशिबिरम्**– विभागे छात्राणां भाषाकौशलं वर्धयितुं प्रतिवर्षं सरलसंस्कृतसंवादशिबिरस्य आयोजं भवति । यस्मिन् परिसरस्य सर्वे छात्राः भागं गृह्णन्ति, स्वभाषाकौशलं च वर्धयन्ति । अस्मिन् कार्यक्रमे सर्वे विभागस्य छात्राः

अन्ये च विभागीयच्छात्राः अपि भागं गृहीतवन्तः । इदं शिबिरं 20 सितम्बरतः 05 अक्टोबर् 2021 पर्यन्तं सत्रस्य आरम्भात् ऑनलाइन गूगल मीट् माध्यमेन आयोजितम् ।

2. **वाग्वर्धिनी सभा** – विभागः प्रतिवर्षं मासस्य अन्तिमशुक्रवासरे सभायाः आयोजनं करोति । यस्यां सर्वे छात्राः स्वनियुक्तविषयेषु व्याख्यानानि ददति । विभागीयप्राध्यापकाः तेषां अस्मिन् कार्ये सहायतां कुर्वन्ति । येन तेषां प्रतिभानां विकासः भवति । अस्यां सभायां परिसरस्य अधिकाधिकाः छात्राः भागं गृहीत्वा अवसरस्य लाभं गृहीतवन्तः।

3. **मासिकसंगोष्ठी-** विभागे प्रतिवर्षं मासिकसंगोष्ठी आयोज्यते । यस्यां छात्राः पूर्वनिर्धारितविषयेषु शास्त्रीयव्याख्यानानि प्रस्तुवन्ति । तस्यां विभागस्य प्राध्यापकाः शास्त्रीयव्याख्यानानां सिद्धीकरणे तेषां सहायतां कुर्वन्ति । अगस्तात् नवम्बरमासपर्यन्तं जनवरीतः मार्चपर्यन्तं च संगोष्ठीनां आयोजनं भवति स्म । यत्र विभागस्य सर्वे प्राध्यापकाः छात्राश्च उपस्थिताः आसन् ।

4. **विशेषव्याख्यानम्** – विभागीयच्छात्रान् अन्यविषयैः सह सम्पर्कं कर्तुं समये समये अन्यविभागीयाचार्याणां विशेषव्याख्यानानां आयोजनं भवति । यत् नवम्बरमासतः फरवरीमासं यावत् जातम् । यस्मिन् विभागस्य सर्वे छात्राः प्राध्यापकाश्च उपस्थिताः आसन्।

5. **विभागीयसंगोष्ठी**– प्रतिवर्षमिव अस्मिन् 2022 तमे वर्षे जनवरिमासस्य 24-25 दिनाङ्कयोः अन्ताराष्ट्रिया संगोष्ठी संचालिता । तत्र विषयः **विभक्त्यर्थविचारः** इति निश्चितः आसीत्। संगोष्ठ्याम् उद्घाटनसत्रे मुख्यातिथिरूपेण काशीतः **प्रो.ब्रजभूषण ओझाः** महोदयाः तथा विशिष्टातिथिरूपेण स्विजरलैण्डतः **श्रीसौरभ-अब्बी-महोदयाः** समापनसत्रे दिल्लीतः **प्रो.रामसलाहीद्विवेदिमहोदयाः** तथा

विशिष्टातिथिरूपेण शृङ्गेरीतः **डां. चन्द्रशेखरभट्टमहोदयाः** उद्बोधनं दत्तवन्तः । अत्र त्रिशताधिकाः पत्रवाचकाः भागग्रहीतारश्चासन् । ऑनलाइन गूगल मीट् माध्यमेन विभागीयसंगोष्ठ्याः आयोजनं कृतम् । यस्यां विभागीयप्राध्यापकाः छात्राश्च भागं गृहीतवन्तः। पत्रवाचकैः स्वाभीष्टविषयेषु स्वीयशोधपत्राणि प्रस्तुतानि ।

6. **प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां सिद्धता** – प्रतिस्पर्धिपरीक्षाणां हेतवे विभागीयप्राध्यापकाः प्रतिवर्षं जनवरीतः मार्चमासपर्यन्तं यथोचितं सहयोगं कुर्वन्ति ।

7. **विभागीयच्छात्राणां कृते कार्यशाला** - व्याकरणविभागेन 5 मार्चतः 7 मार्च 2022 पर्यन्तं छात्राणां कृते सकर्मकाऽकर्मकधातुपरिचयविषये कार्यशाला आयोजिता । यस्यां सर्वे विभागीयच्छात्राः अन्यविभागीयाः इच्छुकाः छात्राः अपि उत्साहेन भागं गृहीतवन्तः। विभागीयप्राध्यापकाः छात्राणां कृते सकर्मक-अकर्मकधातुविषयकं ज्ञानं प्रदत्तवन्तः।

ऑनलाइनशिक्षणमञ्चः–

अध्ययन-शिक्षणस्य कार्यं लॉकडाउन-कालेऽपि विभागेन सुचारुतया सम्पादितम् । भारतसर्वकारेण निर्गतानां Covid मार्गदर्शिकानां अनुसरणं कृत्वा परिसरनियमानुसारं व्याकरणविभागस्य सर्वाः कक्षाः विविधैः ऑनलाइनमाध्यमैः संचालिताः आसन् । मुख्यतया Google Meet, WhatsApp, Facebook, campus website इत्यादयः। छात्राणां सुविधायै पाठ्यक्रमसम्बद्धा अध्ययनसामग्री अपि समये समये छात्राणां कृते पीपीटी, पीडीएफ, लिङ्क् इत्यादिमाध्यमेन प्रदत्ता आसीत् ।

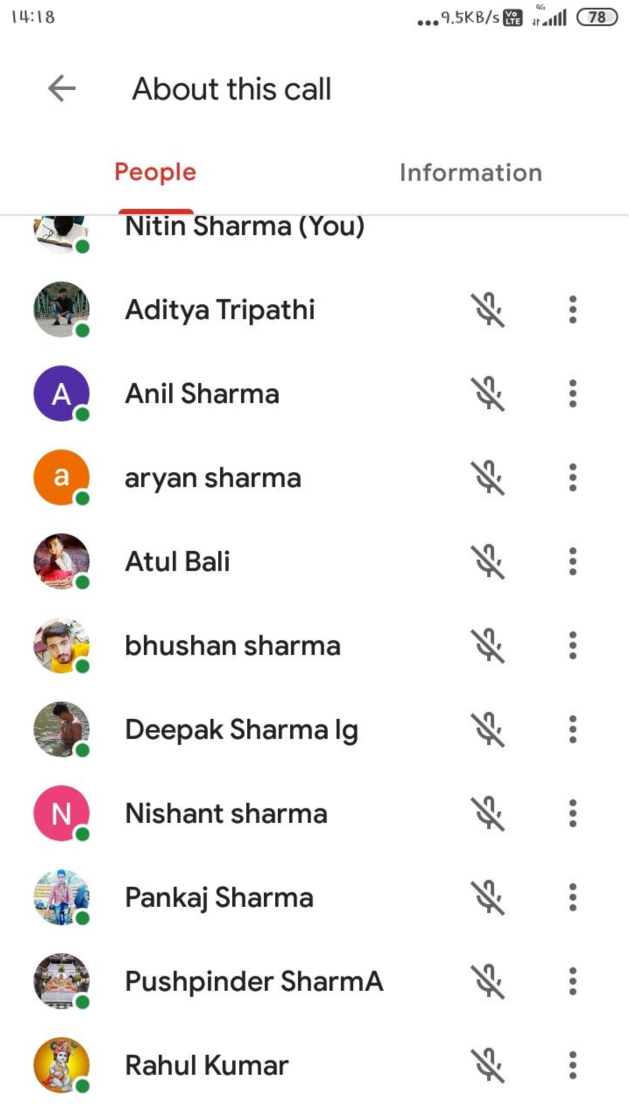

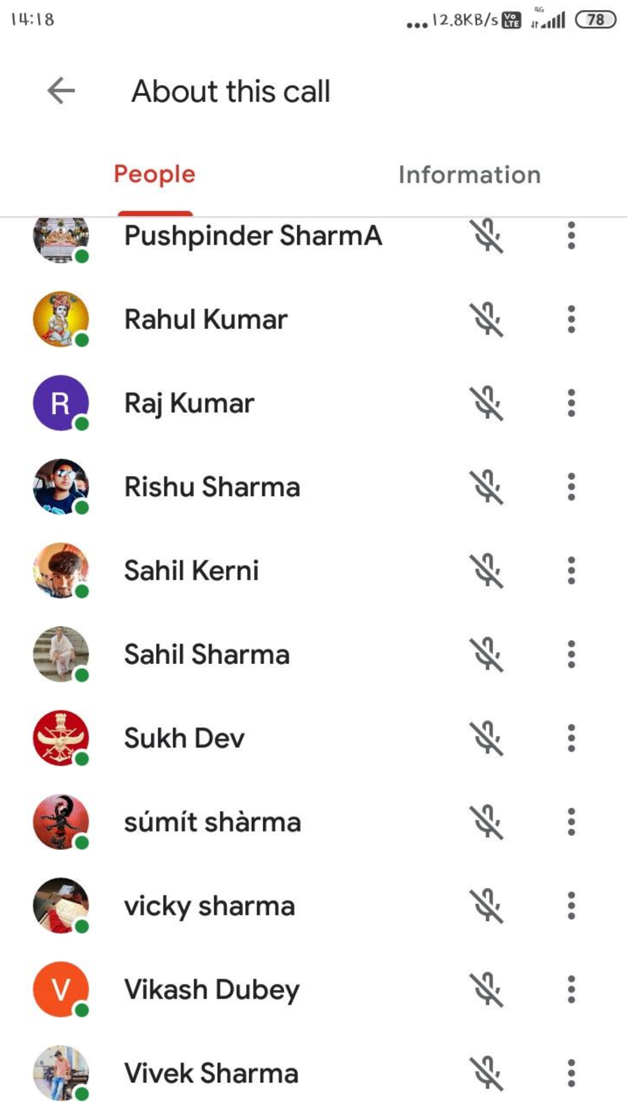

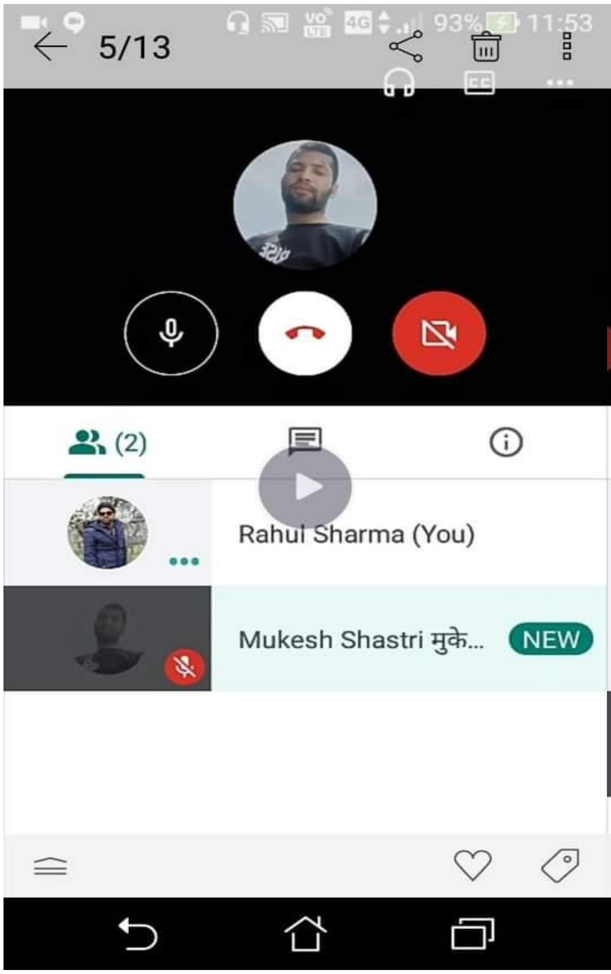
93%
11:53
5/13
(2)
Rahul Sharma (You)
Mukesh Shastri मुके...
NEW

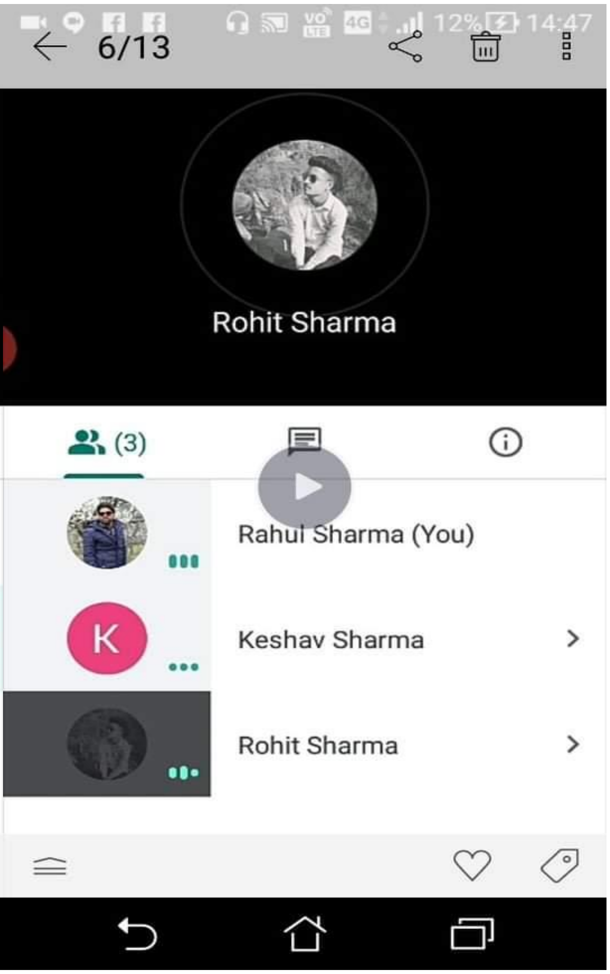
12%
14:47
6/13
Rohit Sharma
(3)
Rahul Sharma (You)
K
Keshav Sharma
Rohit Sharma

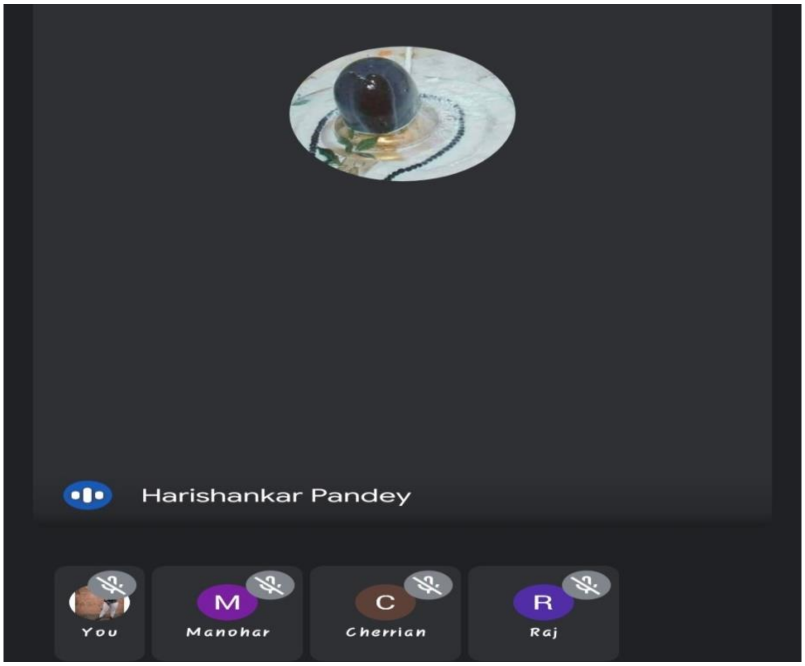
Harishankar Pandey
You
M
Manohar
C
Cherrian
R
Raj

9:49
dhr-taix-bib
शुभाशयस्य लेखनम्
Pramod kumar is presenting
Pramod k...
Abhishek
You
Ram A
4 others

9:41
dhr-taix-bib
ऐक्यमन्त्रः
Pramod kumar is presenting
Pramod k...
Abhishek
You
Ram A
4 others

9:33
dhr-taix-bib
संख्यायाः योजनम्
Pramod kumar is presenting
Pramod k...
Saksham
You
kajal
3 others

9:34
dhr-taix-bib
छात्रैस्सह प्रश्नोत्तराणि
शिक्षकः
छात्रः
Pramod kumar is presenting
Pramod k...
Saksham
You
Ram A
3 others

9:16
dhr-taix-bib
शिक्षक-छात्रयोः प्रश्नोत्तराणि
शिक्षकः
छात्रः
Pramod kumar is presenting
Nandini
Abhishek
You
Pramo
3 others

9:19
dhr-taix-bib
तव्यत्/अनीयर् पाठः
Pramod kumar is presenting
Nandini
Abhishek
You
Pramo
4 others

9:31
dhr-taix-bib
अनन्तकथायाः रचना
राजा दशरथः
Pramod kumar is presenting
Pramod k...
Saksham
You
kajal
4 others

9:15
dhr-taix-bib
'चित्' स्त्रिलिङ्गे पाठः
Pramod kumar is presenting
Nandini
Abhishek
You
3 others

राम:
कृष्ण:
लव:
घटोत्कच:
दशरथ:
वसुदेव:
राम:
भीम:
अर्जुन:

व्याकरणविभागीयपुस्तकालयः-

व्याकरणविभागे पुस्तकालयः अपि अस्ति, यस्मिन् प्रायः त्रिषष्ट्यधिकशतमितानि पाठ्यक्रमसम्बद्धानि पुस्तकानि उपलभ्यन्ते। विभागे पुस्तकालयस्य कृते पृथक् कक्षस्य सुविधा अस्ति, यस्मिन् छात्राः शिक्षकाश्च उपविश्य पुस्तकानां अध्ययनं कर्तुं शक्नुवन्ति। काले काले शोधच्छात्राणां कृते, प्राक्शास्त्रितः आचार्यपर्यन्तं अध्ययनं कुर्वतां व्याकरणस्य

छात्राणां, शिक्षकाणाञ्च कृते पुस्तकानि उपलभ्यन्ते । परिसरपत्रिकाभिः सह विविधप्रकाशनानां सूचीपत्राणि उपलभ्यन्ते। ये छात्राणां शिक्षकाणां च विशेषप्रार्थनानुसारं निर्गताः भवन्ति।

व्याकरणविभागीयपुस्तकालयस्य सुचारुरूपेण संचालनार्थं समितिः निर्मिताऽस्ति । यस्यां विभागीयः डॉ.कैलासचन्द्रदाशः, डॉ.प्रमोदकुमारशुक्लः, डॉ.हरिशंकरपाण्डेयः, डॉ. प्रकाशचन्दयादवश्च सदस्यरूपेण सन्ति । समये समये छात्राः स्वविषयसम्बद्धान् अन्यग्रन्थान् भाष्याणि च अवलोक्य स्वविषयेषु संशोधनं कर्तुमाग्रहं कुर्वन्ति । छात्रैः प्रतिवर्षं सक्रियविभागीयपुस्तकालयस्य सुव्यवस्थितीकरणाय सम्भाव्यासुविधानां

दूरीकरणाय च परिसरपुस्तकालयस्य प्रमुखेण सह सम्पर्कः क्रियते। पुस्तकालये संगृहीतानि पुस्तकानि न केवलं व्याकरणविभागस्य छात्राणां कृते अपि तु परिसरस्य सर्वेषां छात्राणां, शिक्षकाणां, शोधविदुषाञ्च कृत उपलभ्यन्ते।

विभागीयच्छात्रोपलब्धयः

1. प्रो. यश: पालखजुरिया - प्राचार्यः श्री रणवीरपरिसरः, जम्मूः ।
2. व्याकरणविभागस्य आचार्यकक्षायाः छात्रः पुरुषोत्तमदासः अखिलभारतीयशास्त्रीयप्रतियोगितायां स्वर्णपदकं तथा नाटके अनेकानि स्वर्णपदकानि प्राप्य NET परीक्षां उत्तीर्णवान् ।
3. अम्बिकाप्रसादमहोदयेन व्याकरणे विद्यावारिधिरित्युपाधिः प्राप्तः ।
4. डॉ. नंदनझाः - व्याकरणविभागाध्यक्षः, सुन्दरवाणी ।
5. डॉ. रामबिहारीझाः - शिक्षकः सेना-विद्यालये जम्मूः।
6. डॉ. कृष्ण मुरारी मणि त्रिपाठी – संविदा-शिक्षकः सर्वदर्शन-विभागः, जम्मूः ।
7. श्री पवनखजुरिया – शिक्षकः, जम्मूः।
8. श्री पुरुषोत्तमदासः – शिक्षकः, जम्मूः।
9. सुश्री योगेन्द्रा शर्मा - अध्यापिका हिमाचल-प्रदेशः ।
10. श्री अजयभारती - शिक्षकः, नागवानी विद्यालयः, जम्मूः।
11. श्री सीतारामशर्मा - अध्यापिका, सेना-विद्यालयः, मुट्ठी, जम्मूः।
12. श्री भरतमहापात्रः– शिक्षकः, सेना-विद्यालयः, अखनूरः, जम्मूः।
13. श्री अश्विनीमंगोत्रा – शिक्षकः, रत्नोकर जम्मूः।
14. श्री सोमराजशर्मा – अर्चकः, श्रीमाता वैष्णवदेवी श्राइनबोर्ड जम्मूः।
15. डॉ. सच्चिदानंदशर्मा – सहायक-प्राध्यापकः, श्रीरणवीरपरिसरः, जम्मूः।
16. डॉ कौशलकिशोरतिवारी - प्राचार्यः, सेक्रेड हार्ट बीएड कॉलेज, जम्मूः।
17. श्री हेमन्त कुमार मिश्रः– शिक्षकः, केन्द्रीय-विद्यालयः,बनतलाबः, जम्मूः।
18. श्री पुरातनशर्मा - अध्यापकः, मितमहाविद्यालयः, जम्मूः ।
19. श्री नितिनशर्मा –HP-SET,HPTET,CTET.

20. कुशालचन्दः –HP-SET,HPTET,CTET.

21. श्री मुकेशशर्मा – राज्यशास्त्रीय प्रतियोगिता, राष्ट्रियनाटकमहोत्सवे प्रथमपुरस्कारं लब्धवान् ।

विभागीयाधिवेशनम्–

सत्रम्– 2016-2017

1. **उपवेशनम्-** अद्य 11-07-2016 दिनाङ्के प्रतिवर्षमिव छात्रप्रवेशकालस्य अध्ययनादिसुचारसमाप्त्यर्थं सभा आहूता । यस्यां विभागस्य सर्वे शिक्षकाः उपस्थिताः आसन् । सभायां समयसारणीं सज्जीकर्तुं समितिः निर्मिता । यस्यां व्याकरणविभागस्य प्राध्यापकाय डॉ. हरिशंकरपाण्डेयमहोदयाय समयसारिणींसज्जीकर्तुं दायित्वं प्रदत्तम् ।

2. **उपवेशनम्** - अद्य 11-08-2016 दिनाङ्के समयसूचनासम्बद्धा सभा आहूता । तथा च सज्जीकृतसमयसूचनानुसारं सर्वेभ्यः शिक्षकेभ्यः आवंटितवर्गान् पाठयितुं निर्देशः दत्तः । सभायां व्याकरणविभागस्य सर्वे शिक्षकाः उपस्थिताः आसन्।

3. **अधिवेशनम्-** अद्य 07-03-2017 दिनाङ्के विभागीयाधिवेशनम् आहूतम् । अस्मिन् प्राक्शास्त्रिप्रथमद्वितीयस्य वार्षिकपरीक्षां शास्त्रितः आचार्यपर्यन्तं च सेमेस्टरपरीक्षां मनसि कृत्वा चर्चा कृता । पाठ्यक्रमपूरकस्य अध्ययनसामग्रीवितरणस्य च विषये चर्चा अभवत् ।

सत्रम्– 2017-2018

1. **अधिवेशनम्-** अद्य दिनाङ्कः 03-07-2017 दिनाङ्के व्याकरणविभागीयसम्मेलनं आहूतम् । यस्मिन् अध्ययनं सुचारुतया चालयितुं चर्चाः कृताः । यस्मिन् सर्वे शिक्षकाः उपस्थिताः आसन्, तथा च डॉ. सच्चिदानन्दशर्मा डॉ. हरिशंकरपाण्डेय इत्यस्मै समयसूचीं सज्जीकर्तुं निर्देशाः दत्ताः।
2. **अधिवेशनम्**– व्याकरणविभागीयसभा अद्य दिनाङ्क 02-02-2018 दिनाङ्के सम्पन्ना । यस्मिन् राष्ट्रियगोष्ठ्याः आयोजनविषये चर्चा कृता तथा च संगोष्ठ्याः रूपरेखा कृता, उत्तरदायित्वं च वितरितम्।

3. **अधिवेशनम्**– अद्य 02-03-2018 दिनाङ्के पुनः विभागीयसभायां छात्राणां पाठ्यक्रमस्य समाप्तिविषये चर्चा अभवत्। यस्मिन् सर्वे शिक्षकाः उपस्थिताः आसन्, निर्देशानुसारं छात्राणां कृते सर्वाणि पाठ्यक्रमसामग्रीः प्रदातुं समर्थितवन्तः।

सत्रम् 2018-2019

1 –**अधिवेशनम्-** अद्य 29-07-2018 दिनाङ्के सत्रारम्भेण सह नवीनवर्गविनियोगस्य समयसूचीनिर्माणार्थं व्याकरणविभागीयसभा आहूता। यस्यां डॉ. सच्चिदानन्दशर्मणे तथा च डॉ. हरिशंकरपाण्डेयाय समयसारिणीसज्जीकरणस्य दायित्वं प्रदत्तम्।

2- **अधिवेशनम्**– अद्य 26-10-2018 दिनाङ्के प्राध्यापकस्य डॉ.राहुलशर्मणः स्वागताय व्याकरणविभागीयसभा आहूता। सर्वेभ्यः शिक्षकेभ्यः कक्षाः अपि आवंटिताः।

सत्रम् 2019-2020

1- **अधिवेशनम्** - व्याकरणविभागस्योपवेशनम् - अद्य 15-07-2019 दिनाङ्के नवागतछात्रान् लक्ष्यीकृत्य व्याकरणविभागीया सभा समायोजिता। यस्यां सर्वेऽपि विभागीयशिक्षका उपस्थिताःआसन्। सहैव डॉ. राहुलशर्ममहोदयाय समयसारिणीं निर्मातुं दायित्वं प्रदत्तम्। एतेन सह कोरोनारोगात् उद्धारविषये चर्चा अभवत्। कोरोनाकालस्य छात्राणां कृते ऑनलाइनशिक्षणाध्ययनसामग्रीं च प्रदातुं चर्चा अभवत्।

सत्रम् 2020-2021

1. **अधिवेशनम्**– व्याकरणविभागस्योपवेशनम् - अद्य 24-07-2020 दिनाङ्के नवछात्रान् मनसि कृत्वा व्याकरणविभागस्य सभायाः व्यवस्था कृता। यस्यां सर्वेऽपि विभागीयशिक्षकाः उपस्थिताः आसन्। डॉ. राहुलशर्ममहोदयाय समयसारिणीसज्जीकरणाय दायित्वं प्रदत्तम्। एतेन सह कोरोनारोगात् उद्धारविषये चर्चा अभवत्। कोरोनाकालस्य छात्राणां कृते ऑनलाइनशिक्षणं अध्ययनसामग्रीं च प्रदातुं चर्चा अभवत्।

2. **अधिवेशनम् -** व्याकरणविभागीया ऑनलाइन सभा - अद्य 10-05-2021 दिनाङ्के व्याकरणविभागीय ऑनलाइन सत्रस्य समायोजनं कृतम् । एतेन सह कोरोनारोगात् उद्धारविषये चर्चा अभवत्। कोरोना काले छात्राणां ऑनलाइन अध्यापनम् अभवत्।

अन्यसौविध्यानि –

1. **छात्रवृत्तिः** – छात्रवृत्तिः प्राक्शास्त्रितः विद्यावारिधिपर्यन्तं सर्वेषां वर्गाणां छात्राणां नियमानुसारं दीयते।
2. **छात्रावासः** – विभागीयच्छात्राणां कृते नियमानुसारं परिसरस्य छात्रावासस्य आवासीयवासः दीयते । बालिकाछात्राणां कृते पृथक् बालिकाच्छात्रावासस्य सुविधा अपि उपलभ्यते।
3. विभागीयच्छात्राणां वाक्कौशलं वर्धयितुं विविधव्याकरणविषयेषु वागभ्यासः क्रियते।
4. अखिलभारतीयशास्त्रीयप्रतियोगितानां कृते छात्राः पाठ्यन्ते ।
5. **आधुनिकप्रौद्योगिकी** – छात्राणां सर्वतोमुखविकासाय विभागे आधुनिकप्रौद्योगिक्याः (PPT, PDF, Online books, Apps इत्यादयः) अपि उपयुज्यन्ते । विभागे ई-शिक्षण/शिक्षणस्य कृते स्मार्ट-कक्षः अपि उपलभ्यते । यस्मिन् अत्याधुनिक-स्मार्ट-बोर्ड्-माध्यमेन व्याकरणविषयाः पाठ्यन्ते ।

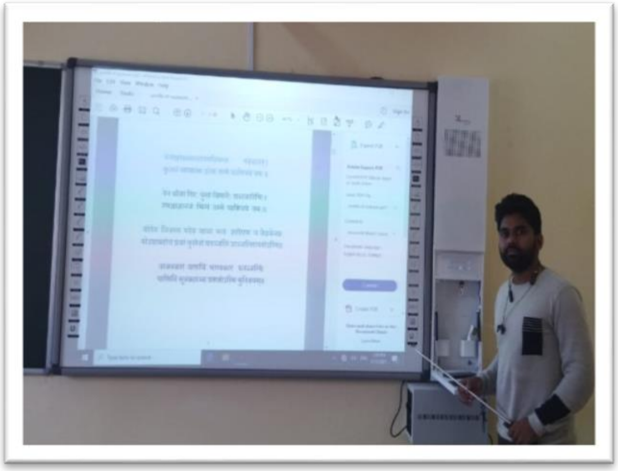

छायाचित्रवीथिका

व्याकरणविभागस्य संगोष्ठ्यां भाषमाणाः बनारस-हिन्दू-विश्वविद्यालयस्य प्रो. ब्रजभूषण-ओझाः	संगोष्ठ्यां व्याकरण-विभागाध्यक्षाः डॉ. सच्चिदानन्द-शर्माणः अतिथीन् सम्मानयन्तः	डॉ॰ राहुलशर्मा मञ्चसंचालनं कुर्वन्

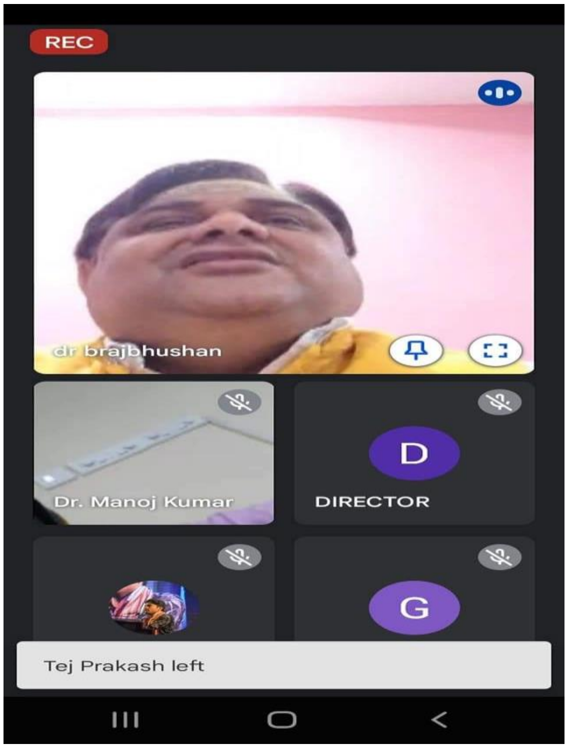
REC
dr brajbhushan
Dr. Manoj Kumar
D
DIRECTOR
G
Tej Prakash left

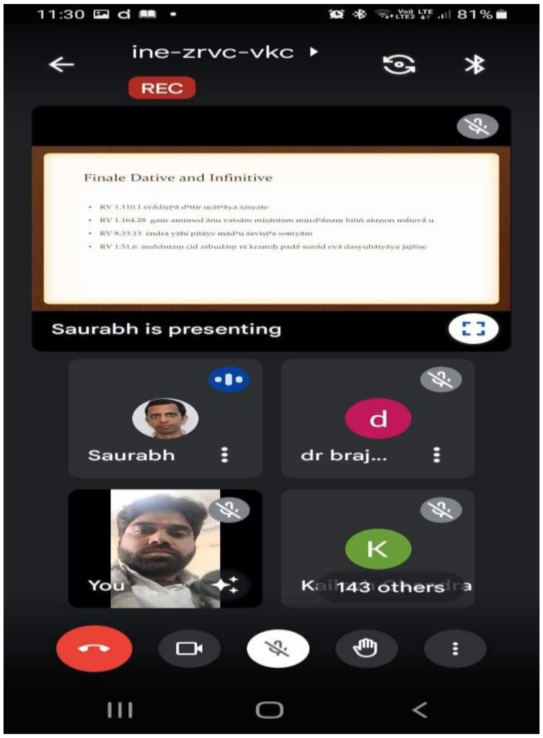
11:30
81%
ine-zrvc-vkc
REC
Finale Dative and Infinitive
Saurabh is presenting
Saurabh
d
dr braj...
You
K
143 others

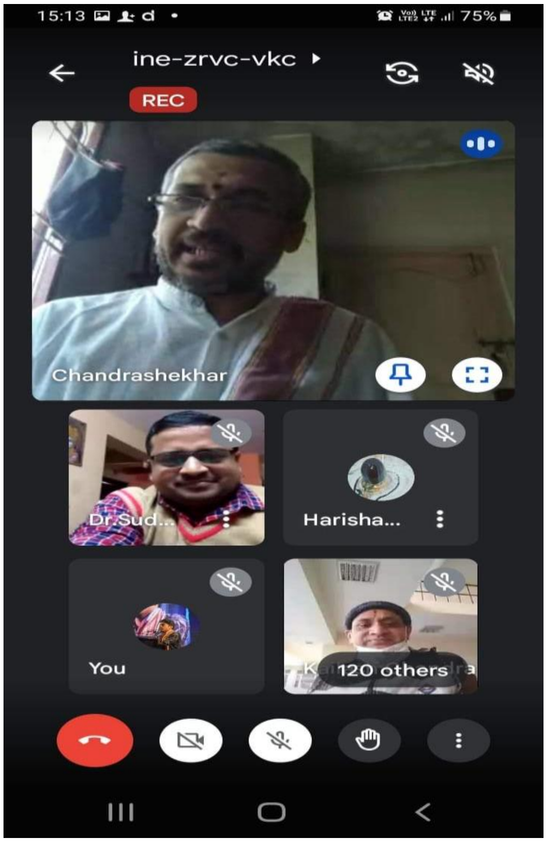
15:13
75%
ine-zrvc-vkc
REC
Chandrashekhar
Dr.Sud...
Harisha...
You
120 others

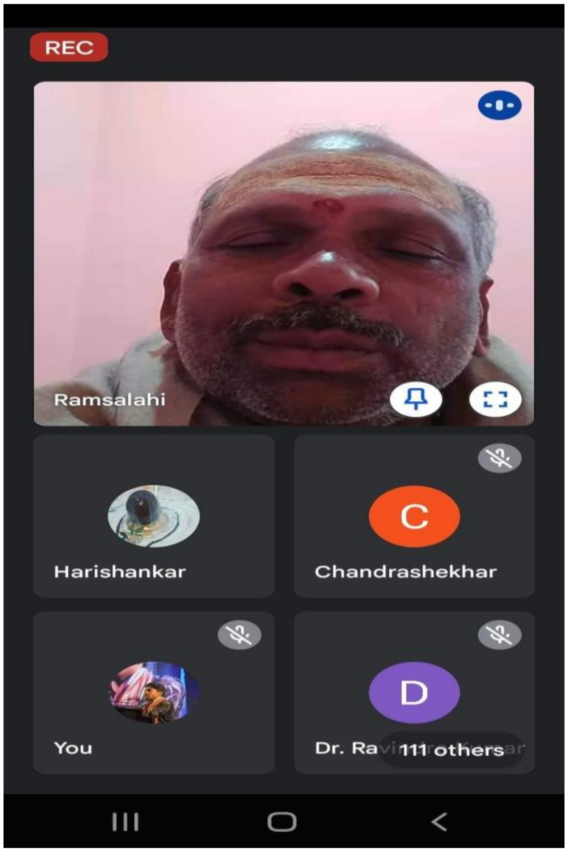
REC
Ramsalahi
Harishankar
C
Chandrashekhar
You
D
111 others

12:45 P.M
jgn-awru-crm
Prof.Prabhat Kumar
यज्ञ प्र...
Priya...
Avijit
You
sangita
S
15 others

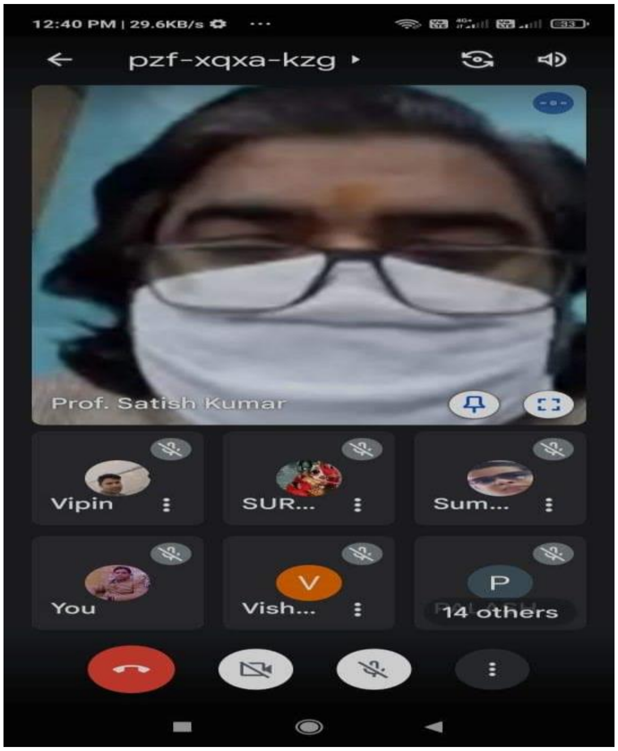
12:40 PM | 29.6KB/s
pzf-xqxa-kzg
Prof. Satish Kumar
Vipin
SUR...
Sum...
You
V
Vish...
P
14 others

॥ धन्यवादः ॥